

**SUKUPUOLTEN TASA-ARVO SUOMALAISESSA
HYVINVOINTIVALTIOSSA**

Julia Rönkä
Pro gradu -tutkielma
Kuopion yliopisto
Sosiaalipolitiikan
ja sosiaalipsykologian
laitos
Sosiaalipolitiikka
Kesäkuu 2009

KUOPION YLIOPISTO, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalipsykologian laitos, sosiaalipolitiikka
JULIA RÖNKÄ: Sukupuolten tasa-arvo suomalaisessa hyvinvointivaltiossa.
Gender equality in the Finnish welfare state.

Pro gradu -tutkielma 64 sivua

Tutkielman ohjaajat: Professori Juhani Laurinkari

YTT Anita Mattila

Kesäkuu 2009

Avainsanat: sukupuolten tasa-arvo, suomalainen hyvinvointivaltio, naistutkimus, naisystävällinen sosiaalipolitiikka

Hyvinvointivaltion tasa-arvopyrkimyksissä on aina mukana käsitys tasa-arvosta. Tutkielmassa käsitellään naistutkimuksessa esiintyviä käsityksiä sukupuolten tasa-arvosta, ja sitä miten sukupuolten tasa-arvo suomalaisessa hyvinvointivaltiossa toteutuu. Naistutkimus ja sosiaalipolitiikka ovat erityisen tärkeitä sukupuolten tasa-arvon kannalta. Sosiaalipolitiikan avulla on tehty näkyväksi naisten tekemä työ ja sosiaalipolitiikka on ollut tärkeä väline sukupuolten välisten jakojen muuttamisessa työelämässä ja yksityisen elämän piirissä. Universalismi sekä sosiaalivakuutuksessa että sosiaalipalveluissa on naisystävällisen sosiaalipolitiikan tärkein tunnusmerkki. Myös hoivan muuttunut luonne hyvinvointivaltiossa on tarkastelun kohteena, koska hoivan yhteiskunnallistamisella on ollut tärkeä rooli pohjoismaisessa demokratia- ja tasa-arvoajattelussa. Naistutkimuksen keskustelu hoivasta on tehnyt yhtä lailla näkyväksi naisten palkattoman työn kodin, suvun ja lähiyhteisöjen piirissä, kuin myös palkkatyönä tehdyn hoivatyon.

Naistutkimuksessa on kaksi suurta suuntausta sukupuolten tasa-arvon teoretisoinnissa: samanlaisuus- ja erilaisuusajattelu. Samanlaisuusajattelussa sukupuoliero on ongelma josta pitäisi päästä eroon. Lopullisena tavoitteena on sukupuolineutraliteetti. Sen sijaan erilaisuusajattelun mukaan sukupuolierot nähdään resurssina eikä niitä yritetä häivyttää tai minimoida. Käsitusten ja käytännön yhteys ilmenee sosiaalipolitiikan ja lainsäädännön, diskurssien sekä asenteiden kautta.

Kaikki tutkielmassa esitetyt käsitykset ovat olleet aktiivisessa käytössä hyvinvointivaltion kehittymisen aikana, mutta yksikään niistä ei ole johtanut sukupuolten tasa-arvoon suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Koulutusalat ja työmarkkinat Suomessa ovat segregoituneet sukupuolen mukaan ja naisten alat ovat matalapalkkaisempia kuin miesten. Tutkimuksen perusteella on todettavissa, että sukupuolten tasa-arvokäsitykset eivät johda sukupuolten tasa-arvoon hyvinvointivaltiossa, vaan ne johtavat sukupuolten eriarvoisuuden vähenemiseen. Uudemmissa, postmodernin ajan sukupuolten tasa-arvopohdinnoissa tasa-arvoa lähestytään toisenlaisesta näkökulmasta: kysymys ei ole sukupuolieroista tai samanlaisuudesta vaan sukupuolten vastakkainasettelusta ja sukupuolen ideologiasta.

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO.....	4
1.1 Tutkimuksen tausta	4
1.2 Tutkimustehtävä.....	6
2 NAISTUTKIMUKSEN KÄSITYKSET SUKUPUOLTEN TASA-ARVOSTA	9
2.1 Mitä naistutkimus on?.....	9
2.2 Sukupuolten tasa-arvoajattelun pääsuuntaukset	11
2.2.1 Samanlaisuusajattelu	12
2.2.1.1 <i>Marxilainen feminismi</i>	12
2.2.1.2 <i>Sosialistinen feminismi</i>	14
2.2.1.3 <i>Feministinen näkemys liberalistiseen tasa-arvoideaaliin</i>	15
2.2.2 Erilaisuusajattelu	18
2.3 Sosiaalipolitiikan ja tasa-arvotutkijoiden näkemyksiä sukupuolten tasa-arvosta hyvinvointivaltiossa	21
3 SUKUPUOLTEN TASA-ARVON TOTEUTTAMINEN SUOMALAISESSA HYVINVOINTIVALTIOSSA	25
3.1 Äitien palkkatyöläisyys ja sukupuolikompromissi	25
3.2 Pohjoismainen naisystävällinen hyvinvointivaltio	27
3.3 Hoivaaminen, sosiaalipalveluvaltio ja naiskansalaisuus.....	30
3.4 Sukupuolten tasa-arvokäsitysten ja käytännön yhteys.....	34
4 SOSIAALIPOLITIIKAN ROOLI JA MAHDOLLISUUDET SUKUPUOLTEN TASA-ARVON TOTEUTUMISESSA.....	41
4.1 Naisystävällinen sosiaalipolitiikka	41
4.1.1 Sosiaaliturvapolitiikka	41
4.1.2 Julkiset sosiaalipalvelut	44
4.2 Tasa-arvopolitiikka	45
4.3 Sukupuolikiintiöt	47
4.4 Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ja tasa-arvosuunnitteluelvoite	49
5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	51
6 EPILOGI	54
KIRJALLISUUS.....	59
SÄHKÖISET LÄHTEET	64

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta

Tutkielmassani käsittelen naistutkimuksen käsityksiä sukupuolten tasa-arvosta ja näiden käsitysten ilmenemistä suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Tasa-arvon käsitteet ovat avainasemassa, koska ilman niitä yhteiskunnalliset tasa-arvopyrkimykset eivät ole mahdollisia. Vapaus ilman tasa-arvopyrkimystä muuttuu pian vahvimman vapaudeksi; ketun vapaudeksi kanatarhassa. Erilaisuus koettakoon onnelliseksi kohtaloksemme, mutta eriarvoisuus koituu onnellisuuden esteeksi. Yksilön ja yhteisön suhteiden tulee olla jonkinlaisessa tasapainossa yhteiskunnassa jotta elämisen jatkuvuus maapallolla varmistuisi. (Lehtisalo 1998, 86.) Tasa-arvolla on välinearvo. Se on keino vapauden saavuttamiseksi ja se mahdollistaa vapautumisen persoonallisuutta rajoittavista taloudellisista, sosiaalisista ja koulutuksellisista esteistä (Lehtisalo & Raivola 1992, 71).

Vielä viime vuosisadan alussa suomalaiset opiskelijanaiset joutuivat hakemaan sukupuolensa takia erivapautta saadakseen oikeuden korkeakoulututkinnon suorittamiseen. Nykyään kaikki on toisin. Naisten asema on parantunut ja paranee jatkuvasti niin, että pidämme edistystä helposti itsestään selvänä. Suomi on tunnetusti yksi maailman tasa-arvoisimmista maista. Kehitystä ei kuitenkaan ole tapahtunut itsestään, vaan siihen on vaikuttanut suomalaisen hyvinvointivaltion kehittyminen.

Hyvinvointivaltion tasa-arvopyrkimyksissä on aina mukana käsitys tasa-arvosta. Sosiaalipolitiikan ja naistutkimuksen opiskelijana olen kiinnostunut siitä, millaisten tasa-arvokäsitysten mukaan sukupuolten tasa-arvo suomalaisessa hyvinvointivaltiossa toteutuu. Raija Julkunen (1992, 19) toteaa, että naistutkimus on nostanut esiin naisten "pienen elämän", ja on tehnyt entistä näkyvämmäksi hyvinvointivaltion feminiinisen puoliskon, palvelut, hoidon ja huolenpidon.

Työ josta maksetaan ja joka nimetään klassisessa kansantaloustieteessä ainoaksi produktiiviseksi ja taloudellisesti arvokkaaksi työksi, on naisille vain asian yksi puoli. Vain kolmasosa naisten tekemästä työstä maailmassa on palkallista ja kaksi kolmasosaa korvauksetonta taloustilastojen ulkopuolelle jäävää työtä.

Yhteiskunta säilyttää naisille suurimman osan palkattomasta työstä eräänlaisena 'uusintamisverona'. Markkinatalous tarvitsee työvoimaa ja naiset maksavat siitä kustannukset mm. menetettyinä ansiotuloina. Feministit ovat vastustaneet ansio- ja uusintamistyön sukupuolihierarkkista työnjakoa, koska se saattaa naiset ja miehet eriarvoiseen asemaan suhteessa valtaan. He ehdottavat, että maksutta ja maksusta tehty työ jaetaan oikeudenmukaisesti miesten ja naisten kesken työn ja vallan tasaamiseksi. (Wichterich 2002, 173, 174, 179.) Tutkielmassani tarkastelen hoivatutkimuksen ajankohtaisuutta ja hoivakysymyksen ratkaisemisen tärkeyttä sukupuolten tasa-arvon kannalta.

1980-luvulle saakka sosiaalipolitiikan tehtävien ja olemuksen teoreettinen ymmärtäminen on Suomessa perustunut miehille ja pääasiassa myös miesten luomille tulkinnoille ja selityksille. Yksikään nainen ei ole Suomessa esittänyt kokonaisteoriaa sosiaalipolitiikan synnystä ja institutionalisoitumisesta hyvinvointivaltioksi. Eikä yksikään miesteoreetikko ole tulkinnut sosiaalivaltion syntyä ja toimintatapaa siten, että olisi tutkinut naisten osuutta siinä.

Käsityksemme hyvinvointivaltiosta ovat pitkään perustuneet ajatukselle sukupuolineutraaliudesta: ikään kuin sosiaalipolitiikka merkitsisi samaa miehille ja naisille. Vasta naistutkimuksen nopea vahvistuminen Suomessa 1980-luvulla on muuttanut sukupuolisesti neutraalin sosiaalipolitiikkakäsityksen. Sukupuolen kategorialle perustuva hyvinvointivaltion teoreettinen käsitteellistäminen avaa aivan uudenlaisia tulkintakehyksiä (Anttonen 1989, 3), joita käytän tutkielmassani.

1900-luvun alussa amerikkalainen naisasianainen Ida Husted Harper riemuitsi, että naisten tilanne oli "muuttunut useimmilla elämän alueilla täydellisesti". Feministi Elsie Clews Parsons esitti vuonna 1913, että maassa pitäisi avata naismuseo, jotta voitaisiin todistaa "epäuskoisille jälkipolville, että naiset olivat joskus erillinen yhteiskuntaluokka". Myöhemmin, toisen maailmansodan lopulla, eräs terästeollisuuden naistyöläinen julisti hallituksen teettämässä tutkimuksessa, että "sitä ikivanhaa teoriaa, jonka mukaan naisen paikka on kotona, ei ole enää olemassakaan. Ne päivät ovat ohi ikuisesti". Kaikkina näinä ajanjaksoina juhliminen on kuitenkin ollut ennen aikaista. (Faludi 1994, 88.)

Edelleenkin suomalaisessa keskustelussa on tarpeen etsiä perustelu ja naisten oikeuksien toteuttamiselle yhteiskunnan taloudellisesta hyödystä. Yhteiskunnan kokonaisuus käsitetään tehokkuudeksi ja kilpailukyvyksi ja tasa-arvoa on perusteltava niiden kautta. Sinikka Mustakallio kirjassa "Sukupuolen politiikka. Naisten äänioikeuden 100 vuotta Suomessa" (2006, 16) kysyy: "Miksi meille ei vieläkään riitä yksinkertaisesti oikeudenmukaisuus? Eikö pitäisi riittää, 100 vuotta äänioikeuden toteuttamisen jälkeen, että naisilla yksinkertaisesti on oikeus tasa-arvoon?"

Sosiaali- ja terveysministeriö ja tilastokeskus julkaisevat joka neljäs vuosi tasa-arvobarometrin, joka selvittää suomalaisten asenteiden ja kokemusten avulla sukupuolten työnjakoa ja valtasuhteita eri elämänalueilla. Barometrin keskeisenä näkökulmana on kymmenen vuoden aikana tapahtuneen muutoksen tarkastelu. Naisten asema yhteiskunnassa ei ole vielä kummankaan sukupuolen arvioiden mukaan yhtä hyvä kuin miesten. Esimerkiksi työpaikalla naiset kokevat selvästi enemmän haittaa sukupuolestaan kuin miehet, mikä näkyy palkkaukseen, ammattitaidon arvostukseen ja uralla etenemiseen liittyvissä kysymyksissä. (Tasa-arvobarometri 2008.)

1.2 Tutkimustehtävä

Tutkimukseni on kriittinen teoreettinen tutkimus. Kuten empiirisessä tutkimuksessa, myös teoreettisessa tutkimuksessa lähdemateriaalia tulkitaan ja analysoidaan tiettyjen teoreettisten 'silmälasien' läpi ja liikutaan siten aineiston 'yläpuolella', aineistosta johtopäätöksiä ja tulkintoja rakentaen. Ideaalityypimäisyydestään ja muista rajoitteistaan huolimatta teoreettisella tiedolla on kiistatta tärkeä asema yhteiskuntatieteissä. Weber painotti, että yhteiskuntatieteet voivat käsitteellis-teoreettisista lähtökohdistaan huolimatta edistää käytännöllisten ongelmien ratkaisua (Kallio 2006, 522; Weber 1988, *Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre*) ja juuri se on myös tämän tutkimuksen tarkoitus. Sukupuolten tasa-arvo tutkimuksen aiheena on edelleen erittäin tärkeä ja ajankohtainen.

Kriittisen teoreettisen tutkimuksen pyrkimyksenä on tehdä asioita näkyviksi. Kriittinen teoreettinen tutkimus problematisoi vallitsevat asiointilat ja esittää myös ajatuksen siitä,

kuinka asioiden tulisi olla. Keskeisiä käsitteitä kriittisen teoreettisen tutkimuksen kannalta ovat vallitsevien asiaintilojen näkyväksi tekeminen, problematisointi, kriittisyys, dekonstruktio ja emansipatorinen tiedonintressi. (Kallio 2006, 534.) Nykyisten toimintakäytäntöjen murtaminen ja uusien kehittäminen edellyttää teoreettisen ajattelun ja siten teoreettisten mallien kehittämistä. Teoreettinen malli ei ole vain kuvaus todellisuudesta, vaan se on samalla myös ajattelun menetelmä, tapa tutkia ja muunnella todellisuutta ajatuksissa. (Kauppi 1992, 120.)

Tutkimuksessani on myös käsiteanalyysin piirteitä. Tietyissä tapauksissa käsitetutkimus voi tulla hyvin lähelle teoreettista tutkimusta. Käsiteanalyysissä doktriinipohja on pääosin aiempaa käsiteanalyysiä, mutta voi sisältää myös empiriapainotteisia kokemuksia ja tutkimustuloksia. Tutkimuskohteina voivat olla tosiasiat, arvot tai normit, ja tutkimustulokset saattavat olla sekä toteavia että suosittelevia. (Kallio 2006, 516.) Tutkimuksen kriittisen analyysin tuloksena on mm. se, että vallitsevat tasa-arvokäsitykset eivät ole riittäviä naisten ja miesten välisen eriarvoisuuden poistamiseen ja tasa-arvon saavuttamiseen: on tullut uusien käsitteiden ja politiikkojen aika.

Hanne Laitinen (1998, 34) tutkimuksessaan ehdottaa, että käsite ”tasa-arvo” voidaan käsittää myös tapaukseksi siten, että tasa-arvoa tarkasteltaisiin esimerkiksi historiallisessa perspektiivissä ja miten se on ilmennyt eri aikoina, eri yhteiskunnissa ja erilaisissa tilanteissa. Tutkittiinpa teoreettisia kategorioita tai toiminnan kategorioita niin välttämättömyytenä esille tulee niiden kontekstisuus. Teoreettiset kategoriat, on sidottava toiminnallisiin yhteyksiinsä, sillä yhteiskuntaa kuvaavassa teoretisoinnissa taustaoletuksena on toiminta. Laitisen määritelmän mukaan suomalaisen sukupuolten tasa-arvon voi nähdä tapauksena, jonka kontekstina on suomalainen hyvinvointivaltio.

Tutkimuksen kysymyksenasettelu on seuraava:

- a) Millaisia sukupuolten tasa-arvokäsityksiä on naistutkimuksessa?
- b) Miten sukupuolten tasa-arvoa toteutetaan suomalaisessa hyvinvointivaltiossa ja mitkä käsitykset sukupuolten tasa-arvosta ovat siihen vaikuttaneet?
- c) Mikä on sosiaalipolitiikan rooli ja mitkä ovat sen mahdollisuudet sukupuolten tasa-arvon toteuttamisessa suomalaisessa hyvinvointivaltiossa?

Kirjallisuutenani käytän naistutkimuksen klassikko- ja nykykirjallisuuden teoksia. Sosiaalipolitiikan naistutkijoiden teokset ovat tärkeä osa tutkimuksen kirjallisuutta, koska ne käsittelevät teoreettisia näkemyksiä sekä hyvinvointivaltioon että sukupuolten tasa-arvoon.

Luvussa 2 käsittelen naistutkimuksessa esiintyviä käsityksiä sukupuolten tasa-arvosta, jotka jakautuvat samanlaisuus- ja erilaisuusajatteluun. Sen jälkeen siirryn sosiaalipolitiikan naistutkijoiden näkemyksiin sukupuolten tasa-arvosta. Luvussa 3 tarkastelen suomalaisen hyvinvointivaltion kehitysvaiheita ja periaatteita sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta, minkä jälkeen osoitan käsitysten ja käytännön välisen yhteyden. Teoreettiset käsitteet joita käsittelen luvussa 2, ilmenevät hyvinvointivaltion sukupuolten tasa-arvon toteuttamisen tavoissa. Koska sosiaalipolitiikka osoittautuu tehokkaaksi sukupuolten eriarvoisuuden vähentäjäksi, luvussa 4 käsittelen sosiaalipolitiikan roolia ja mahdollisuuksia sukupuolten tasa-arvon toteutumisessa. Luku 5 on tutkielmani yhteenveto ja johtopäätöksiä ja luvussa 6 esittelen perusteluita sukupuolten tasa-arvokäsitysten ja -politiikkojen muuttumiselle.

2 NAISTUTKIMUKSEN KÄSITYKSET SUKUPUOLTEN TASA-ARVOSTA

2.1 Mitä naistutkimus on?

Naistutkimus on tieteidenvälinen ja monitieteinen tutkimusala, joka pyrkii tuottamaan uutta tietoa sukupuolten välisistä suhteista, naisten elämästä ja asemasta sekä sukupuolen merkityksestä historiassa, kulttuurissa ja yhteiskunnassa. Naistutkimusta sanotaan samanaikaiseksi purkamisen ja rakentamisen projektiksi, sillä se pyrkii kyseenalaistamaan ja muuttamaan naisten alistamista tuottavia ja ylläpitäviä symbolisia ja materiaalisia rakenteita ja käytänteitä. (Urponen 2009.)

Naistutkimus on luonteeltaan kriittistä tutkimusta joka problematisoi sukupuolen itsestäänselvyden. Myös tieteenkritiikki on keskeinen osa naistutkimusta. Yhtäältä naistutkimus pyrkii purkamaan tieteen mieskeskeisyyttä, vallitsevia ajatustapoja ja valtarakenteita. Toisaalta se rakentaa vaihtoehtoisia ajattelun malleja ja tulkintatapoja. Yksi naistutkimuksen keskeisiä periaatteita on käsitys kaiken tiedon ja tietämisen paikantuneisuudesta – sijoittuneisuudesta tiettyyn yhteiskunnallis-kulttuuriseen kontekstiin. (Urponen 2009.)

Naistutkimuksen historia on ollut tapana jakaa kolmeen vaiheeseen tai suuntaukseen riippuen siitä, miten sukupuoli ja sukupuolten väliset suhteet jäsenetään. Aiemmat vaiheet eivät ole poistuneet uusien tieltä, vaan kyse on pikemmin naistutkimuksellisen tiedon ja teorianmuodostuksen kerrostuneisuudesta. Näitä suuntauksia voidaan luonnehtia seuraavasti: Tasa-arvofeministinen naistutkimus pyrkii sisällyttämään naisen näennäisesti neutraaliin mutta käytännössä miehiseen ihmisen -käsitteeseen. Naiskeskeinen, gynosentrinen naistutkimus kritisoi tasa-arvofeminismiiä siitä, ettei se kyseenalaista "ihmisen" miehistä normia; gynosentrismin keskeinen periaate on erityisen naiskokemuksen ottaminen tutkimuksen lähtökohdaksi ja kohteeksi. Jälkistrukturalistinen naistutkimus puolestaan kieltäytyy määrittelemästä mitä sukupuoli on, ja keskittyy sen sijasta tarkastelemaan sitä, miten sukupuoli ja sukupuolten väliset suhteet yhteiskunnassa ja kulttuurissa rakentuvat. (Urponen 2009.)

Naistutkimuksen juuret ovat feministisessä yhteiskunnallisessa liikkeessä. Yliopistoihin

naistutkimus tuli ensin Yhdysvalloissa 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun radikaaliliikehännän myötä. Suomessa 1960- ja 1970-luvulla tehtiin tasa-arvotutkimusta ja ns. sukupuoliroolitutkimusta. Varsinaista naistutkimusta alettiin yliopistoissa opettaa 1980-luvulla. (Urponen 2009.)

Koska feministinen naistutkimus lähti olettamuksesta, että naisten ja miesten maailmat ovat erilaisia ja ettei naisten maailmaa pidä muuttaa miesten maailman kaltaiseksi, oli myös luonnollista alkaa puhua naisnäkökulmasta tieteessä. Sillä on tarkoitettu naisten omien arvojen ja suuntautumisen huomioonottamista tieteellistä tutkimusta tehtäessä. Se ei ole siten teoria vaan tapa lähestyä todellisuutta, jonka tärkeäksi osaksi naisten elämäntilanne mielletään. (Jallinoja 1983, 216-217.)

Naistutkimuksessa tasa-arvo määritellään useammalla eri tavalla. Tasa-arvokäsitteen kirjavista tulkinnoista huolimatta kaikki ovat huomion arvoisia ja yhteiskuntatieteille erittäin tärkeitä. Kaikki käsitteet ovat enemmän tai vähemmän idealistisia, mikä ei tee niistä vähemmän arvokkaita. Ideaalit ja utopiat ovat tärkeitä yhteiskuntatieteille, koska ne näyttävät suunnan, jota kohti käytännön ratkaisuisa täytyy pyrkiä.

Utopialla kirjallisena lajityyppinä on lukemattomia funktioita. Se on toiminut kritiikin välineenä, keinona esitellä omia yhteiskunnallisia ideaaleja, didaktisissa tehtävissä, osana uskonnollista herätystä, tulevaisuuden ennustajana, ja samalla se on ollut myös kaunokirjallisuuden laji. Utopia liittyy tahtoon ja tavoitteiden muodostamiseen. Tavoitteista tulee vaikuttavia voimia kun ne omaksutaan yleisesti. Vallitsevan järjestyksen ylittäviä utopioita syntyy säännöllisesti järjestykseen tyytymättömien keskuudessa ja utopiat voivat osaltaan vaikuttaa vallitsevan järjestyksen muuttumiseen. Ilman utopioita ei ole politiikkaa. (Lagerspetz 1998, 15, 24-25.)

Utopioiden ja teorioiden abstraktissa maailmassa on kuitenkin helppo edetä todellisuutta pidemmälle ja luoda mahdollisia uusia maailmoja ja käsityksiä sukupuolen muokattavuudesta, niiden muuntaminen politiikan ja käytännön ratkaisujen kielelle sen sijaan on jo vaikeampaa. Tämä ongelma ei ole ominainen vain naistutkimukselle vaan se on yhteinen minkä tahansa kriittisen ja maailmaa muuttamaan pyrkivän teoreettisen ajattelun kanssa. (Nenola 1999, 165.)

Kuten John Stuart Mill (1981, 53) on todennut, lait eivät koskaan tulisi paremmiksi, ellei olisi lukuisia henkilöitä, joiden moraaliset tunteet ovat parempia kuin vallitsevat lait. Moraalisesti harjaantunut ihminen pystyy näkemään asioissa ominaisuuksia, joita toiset eivät näe. Hän voi opettaa muita tekemään samanlaisia havaintoja, esimerkiksi huomaamaan sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta. (Pietarinen & Poutanen 2000, 149.) Naistutkimuksen moraalinen tehtävä on mielestäni tuoda esiin sukupuolten tasa-arvoon liittyviä, tiedostamattomia asioita ja totuttaa ihmiset reflektoimaan sekä kyseenalaistamaan siihen liittyvää normatiivisuutta.

Feministinen tutkimus on samanaikaisesti sekä historiallisissa ja kulttuurisissa valtasuhteissa ja ideologisissa rakenteissa määriteltyä että niiden ulkopuolelle tai niiden marginaaliin paikantunutta tutkimusta. Feminismi on yhteiskunnallinen liike, jonka lähtökohdat ovat sekä valistuksen ajan ihanteissa vapaudesta ja tasa-arvosta että valistuksen edustaman vallan ja tiedon liiton tiedostamisessa, sen paljastamisessa ja kritisoimisessa. Tähän kaksoistietoisuuteen liittyy myös feministisen teorian erityinen tieto-opillinen luonne. Vaikka feministisen kritiikin historialliset juuret ovat valistusfilosofiassa, se on haastanut ja kyseenalaistanut objektiivisuuden periaatteen, joka kyseisessä filosofiassa liitettiin tietoon. (Koivunen & Liljeström 1996, 12-13.)

2.2 Sukupuolten tasa-arvoajattelun pääsuuntaukset

Tässä luvussa tarkastelen naistutkimuksessa esiintyviä käsityksiä sukupuolten tasa-arvosta. Naistutkimuksessa on kaksi suurta suuntausta sukupuolten tasa-arvon teoretisoinnissa: samanlaisuus- ja erilaisuusajattelu. Samanlaisuusajattelussa sukupuoliero on ongelma josta halutaan päästä eroon. Lopullisena tavoitteena on täydellinen sukupuolineutraliteetti. Sen sijaan erilaisuusajattelun mukaisesti sukupuolierot nähdään resursseina ilman että niitä yritetään häivyttää tai minimoida.

2.2.1 Samanlaisuusajattelu

2.2.1.1 *Marxilainen feminismi*

Marxilaisen feminismin taustalla on Karl Marxin ja Friedrich Engelsin kritiikki kapitalismin sortojärjestelmää vastaan. Teoksessaan "Perheen, yksityisomaisuuden ja valtion alkuperä" Engels käsittelee yhteiskunnallista tasa-arvoa ja sukupuolten tasa-arvon mahdollisuutta.

Marxilaisessa suuntauksessa tasa-arvo voi toteutua vasta sen jälkeen, kun on poistettu kapitalistiluokan kaikki lakiperusteiset erikoisetuoikeudet ja saatettu voimaan molempien luokkien täydellinen juridinen tasa-arvoisuus. Demokraattinen tasavalta ei hävitä näiden molempien luokkien välistä ristiriitaa, vaan se luo vasta sen perustan, jolla taistellen ratkaistaan tämä ristiriita. (Engels 1975, 96 – 98.) Miehen ja naisen todellisen yhteiskunnallisen tasa-arvoisuuden tarpeellisuus ja toteuttamistapa tulevat näkyviksi vasta, kun he ovat juridisesti täysin samanarvoisia. Engelsin käsityksen mukaan naisten vapauttamien miehen herruudesta onnistuu vain siten, että naiset palautetaan elinkeinoelämään. Tämä edellyttää, että perhe lakkaa olemasta yhteiskunnan taloudellinen yksikkö ja tuotantovälineet siirtyvät yhteiskunnan omistukseen. Yksityinen taloudenpito muuttuisi näin yhteiskunnalliseksi työksi. (Engels 1975, 96 – 98.)

Engels uskoi, että naisten juridinen samanarvoisuus miesten kanssa paljastaa heille henkilökohtaisen ja taloudellisen riippuvuutensa miehistä, jolloin he voivat ratkaista tilanteen vain hankkiutumalla ansiotöihin. Ratkaisun edellytyksenä aikansa naiskysymykseen oli se, että naiset itse lähtevät yhteiskunnalliseen ja poliittiseen toimintaan - työ- ja poliittiseen sekä kulttuurielämään - jossa nämä ongelmat käytännössä ratkaistaan. (Lumme 1985, 335, 341.)

Engelsin ajattelun mukaan ihmisen biologia tai "luonto" eivät kuitenkaan voi selittää sen enempää ihmisolemusta kuin ihmissukupuoltenkaan olemusta. Ihmisen - naisen tai miehen - biologinen olemus ei voinut olla alistamisen syynä. Biologiaan pohjautuva työnjako (lasten synnyttäminen ja fyysinen voima) eivät olleet siis Engelsin mielestä

riittäviä tekijöitä selittämään naisten alistettua asemaa. Historiallisen kokemuksen perusteella ei voinut päätellä naisella olevan miehestä poikkeavaa olemusta, joka läpäisisi ihmiskunnan historian vaiheet. Historiallinen kokemus päinvastoin osoitti, että ihmiset ovat eri aikoina ja eri yhteiskunnissa olleet sukupuolesta riippumatta hyvinkin erilaisia, joten Engelsin johtopäätöksenä on, että sukupuolilla ei voi olla toisistaan poikkeavaa ylihistoriallista perimmäistä olemusta. (Lumme 1985, 310-311.)

Feministien silmissä Engelsin selitys sekä tunnustaa samalla sukupuolisorron merkityksen että asettaa naisten sortamisen laajempaan yhteiskuntakriittiseen viitekehykseen. Engelsin mallissa sekä luokkajakoa että sukupuolten välistä valtahierarkiaa selitetään yksityisomistuksella ja ratkaisuna molempiin sorron rakenteisiin pidetään uutta yhteiskuntamuotoa. Olennaista tässä ajattelussa on näkemys naisten alistamisen kytkeytymisestä yhtäältä yhteiskunnan jakautumiseen julkiseen ja yksityiseen sfääriin ja toisaalta tämän jaon mukaiseen sukupuolittuneeseen työnjakoon. Myös feministiset antropologiset tutkimukset ovat tukeneet ajatusta, jossa miesten ja naisten erilaista suhdetta valtaan käsitellään juuri julkinen-yksityinen –jaon kautta: mitä selkeämpi jako, sitä jyrkempi vallan epätasapaino. Suomessa sekä työelämää (sukupuolittuneita työmarkkinoita, miesten ja naisten välisiä palkkaeroja) että hyvinvointivaltiota (sosiaalipolitiikkaa, julkisia palveluja naisten työllistäjinä sekä työssäkäynnin mahdollistajina) on tutkittu avainalueina, joiden kautta naisten suhde valtaan määrittyy. (Koivunen 1996, 40-41.)

Feministisen teorianmuodostuksen perinteessä suhde Engelsin teoriaan on sekä kiinnostava että ongelmallinen. Engelsin naisten emansipaation visiota feminismissä pidetään kapeana, koska palkkatyö ei yksin vapauta naisia eikä kapitalismin romahdus väistämättä merkitse patriarkaalisten valtarakenteiden murtumista. Naiset voivat vapautua vain, jos muutoksia parempaan tapahtuu paitsi tuotannon, myös perheen ja seksuaalisuuden sekä lastenkasvatuksen alueella. (Koivunen 1996, 85.) Engelsin teoria on silti hyvin tärkeä askel sukupuolten tasa-arvon teoretisoinnissa ja toteutumisessa. Sosialistinen feminismi täydentää marxilaista feminismiä väittämällä, että naisten syrjinnän perusta on sekä kapitalismissa että patriarkaatissa.

2.2.1.2 Sosialistinen feminismi

Marxilaisen ja radikaalifeminismin aatteet yhdistyvät sosialistisessa feminismissä. Naistutkimuksen kuuluisa ajattelija Shulamith Firestone uskoi feminismin, marxismin ja teknologian liittoon. Hän piti naisia työväenluokan tavoin alistettuna luokkana, joka tuli vapauttaa paitsi kapitalismin, myös patriarkaatin vallasta. Firestonen ajattelussa sukupuoliero on ongelma, josta pitäisi päästä eroon. Koska naisen biologia on alistuksen perimmäinen syy, hän vaati, että naiset on vapautettava biologian kahleista ja uskoi, että teknologian kehitys johtaa keinohedelmöityksen ja -kohtujen laajaan käyttöönottoon. Naisen ruumista ei tulevaisuudessa tarvittaisi synnyttämiseen eikä imettämiseen. Myös lastenhoito olisi siirrettävä yhteiskunnan ylläpitämille päivähoitolaitoksille, jotka ovat auki kaksikymmentäneljä tuntia vuorokaudessa. Vasta naisen vapautuminen biologisesta uusintamisesta murtaa alistuksen rakenteet ja tuottaa androgynia-merkkisen ihmisen. (Anttonen 1997, 84.) Materialistina Firestone vie ajatuksen sukupuolten välisestä samanlaistamisesta astetta pitemmälle, jopa lasten synnyttämisenkin suhteen naisten ja miesten tulisi olla samanlaisia. (Jallinoja 1983, 215.) Teknologian kehityksellä ei kuitenkaan ollut niin suurta vaikutusta sukupuolten tasa-arvoon kuin Firestone toivoi.

Firestonen ohjelma oli utopistinen. Hän uskoi ennen kaikkea siihen, että naisen ruumiin vapauttaminen murtaisi miesten ylivallan. Naiseus oli Firestonen tasa-arvo-ohjelmassa jotakin, josta naisten on päästävä eroon. Tässä kohden hän kannattaa selkeästi tasa-arvofeministien ajatusta siitä, että erilaisuus tuottaa eriarvoisen lopputuloksen. (Anttonen 1997, 84 – 85.)

Tässä vaiheessa sukupuoliero naistutkimuksessa määriteltiin negatiiviseksi. Tämä oli vastareaktio diskursseille, joissa nainen oli sidoksissa luonnolliseen kohtaloonsa: ruumiiseensa, sukupuolisuuteensa ja äitiyteen. Feministeille se tarkoitti myös kamppailua “reproduktiivisten valinnanmahdollisuuksien” puolesta. (Nätkin 1997, 15-16.)

Myös tasa-arvofeminismin juuret ovat samanlaisuusajattelussa. Sen mukaan epätasa-arvo on seurausta yksilöiden valinnoista ja toiminnoista sukupuolineutraaleiksi oletetuilla areenoilla (Kuusipalo, 2006, 30). Tasa-arvofeminismiä on paljon kritisoitu

siitä, että sen tavoittelemassa tasa-arvossa ja sukupuolineutraaliudessa miehiset arvot säilyvät normeina, mikä merkitsee naisten halua saavuttaa miesten asema ja tulla itse asiassa miesten kaltaisiksi. Tasa-arvofeminismi näkee sukupuolten vallan eron poikkeavuutena jostakin annetusta miehisestä normista.

Firestone ja monet muut radikaalifeministit halusivat poistaa sukupuolierot ainakin niiltä osin, kuin ne ylläpitävät ja vahvistavat patriarkaattista suhdetta. Samaan aikaan ja erityisesti 1970-luvun lopulla esitettiin myös näkökantoja, joiden mukaan naisellisia piirteitä ei saa hävittää, koska niissä piilee ihmisen emansipaatio. Se, mitä naiset tekevät tai ajattelevat, on hyvää. Tässä suhteessa feministinen tutkimusote erosi erityisen selvästi sukupuoliroolitutkimuksesta, jossa sukupuolten välistä tasa-arvoa pyrittiin kehittämään muuttamalla naisia enemmän miesten kaltaisiksi. (Jallinoja 1983, 216.)

Samanlaisuussuuntauksen mukaan kulttuurinen ideologia rakentaa keinotekoisesti sukupuolieroja ja feminismi taas pyrkii tasa-arvoon tarkoituksenaan minimoida kulttuurinen ideologia. Feministisen ajattelutavanajattelutavan mukaan sukupuolihierarkioiden syyt ovat kulttuurissa. Pyrkimys minimoida sosiaalinen sukupuoliero johtaa siihen, että jäljelle jää vain perustalla oleva inhimillinen ydin, joka on yhteinen kummallekin sukupuolelle. Tämä ajattelutapa olettaa, että keinotekoisesti rakentuneen epätasa-arvon alta paljastuu luonnollinen tasa-arvo. Tämä feminismin suuntaus on yhteydessä moderniin humanistiseen ajattelutapaan. Moderniin humanismiin liittyy myös androgynian ajatus, jonka mukaan kulttuurin alta paljastuu androgyninen ja biseksuaalinen, pelkästään inhimillinen olento. (Pulkkinen 1998, 173.)

2.2.1.3 Feministinen näkemys liberalistiseen tasa-arvoideaaliin

Tasa-arvokäsitystä, jonka mukaan tasa-arvo toteutuu, kun yksilöiden välisessä kilpailussa kaikkiin yksilöihin sovelletaan samoja sääntöjä, on modernissa yhteiskuntafilosofiassa kutsuttu mahdollisuuksien tasa-arvoperiaatteenksi. Käsitys on tyypillinen klassiselle liberalismille. Jos kilpailussa hävinneen henkilön oikeuksia ei ole loukattu, hänellä ei ole oikeutta valittaa osaansa. Samalla tavalla avioliiton valinneilla naisilla ei ole syytä valittaa kodinhoitajan asemastaan, jos heillä on juridisesti yhtäläiset oikeudet miesten kanssa. Naisilla on ollut kaikki edellytykset onnellisuuteen

mahdollisuuksien tasa-arvon pohjalta. Tämän ajattelun mukaan ihmisten keskinäinen tasa-arvoisuus inhimillisinä olentoina edellyttää vain juridisesti taattua mahdollisuuksien tasa-arvoa. Liberalistisen tasa-arvoihanteen perusvirhe on siinä, että se kieltää olosuhteiden (syntyperän, varallisuuden ja vallan) merkitystä tasa-arvon toteutumiseksi. Ongelmaa pidetään ratkaistuna, vaikka tosiasiallisesti on otettu vasta ensimmäinen askel tasa-arvon tiellä. Mahdollisuuksien tasa-arvo ei turvaa ihmisille oikeudenmukaista osuutta kykyjen kehittämiseen tarvittavista voimavaroista. (Kilpi & Sintonen 1985, 223-224.)

Valistusajan feministit innostuivat humanismin liberaalisesta tasa-arvoihanteesta ja vaativat 'miehen' ihmisoikeuksien rinnalle myös 'naisen' oikeuksia. Jälkimoderni feminismi suhtautuu kuitenkin moderniin yksilökeskeiseen humanismiin epäillen. Jo vuosisatoja sitten länsimainen poliittinen kulttuuri julisti jokaisen ihmisen samanarvoiseksi sekä Jumalan että lain edessä. Tasa-arvoisuus ei kuitenkaan ole toteutunut. Onko syy humanistisessa ajattelutavassa vai sen soveltamisessa etuoikeutettujen ehdoilla? (Masso 2005, 129.)

Jo vuonna 1929 Virginia Woolf (1980, 146) kuuluisassa teoksessaan "Oma huone" kirjoitti: "Kun punnitsette suunnattomia etuoikeuksia ja sitä pitkää ajanjaksoa jona ne ovat olleet käytettävissä, olette ehkä kanssani samaa mieltä siitä, että enää ei kannata puolustautua vetoamalla mahdollisuuksien, koulutuksen, rohkaisun, vapaa-ajan ja rahan puutteeseen. Naisten on tietysti edelleenkin synnyttävä lapsia, mutta kahden tai kolmen ryhmässä, ei kymmenittäin tai tusinoittain". Juridinen tasa-arvo johtaa naisten aseman parantamiseen ja sukupuolten eriarvoisuuden vähentämiseen, mutta se on vasta ensimmäinen askel tasa-arvon tiellä. Vaikka siitä on kauan, kun naiset saivat teoriassa yhtäläiset oikeudet miesten kanssa, tilanne käytännössä on toisenlainen.

Tasa-arvo liberaali-demokraattisessa järjestelmässä ei ole niinkään poliittinen tavoite vaan filosofinen oletusarvo. Se asettaa käytännössä etuoikeutettuun asemaan ne, joiden vapaita valintoja eivät estä lapsista huolehtimisen velvollisuus eivätkä ihanteeseen sopimattomat rooliodotukset tai ennakkoluulot. Tämä ristiriita ylläpitää sukupuolten epätasa-arvoa muodollisesta tasa-arvosta huolimatta. (Masso 2005, 131.)

Liberalistisessa ajattelussa yksilöiden vapaus ja samanarvoisuus eivät ole vain poliittisia

tavoitteita vaan ontologisia lähtökohtia: ihmisten oletetaan olevan synnynnäisesti vapaita ja tasa-arvoisia. Poliittisen vapauden ensisijainen tarkoitus on taata ontologisesti annetun vapauden toteuttamisen mahdollisuus. Vaikka uudemman ajan liberalismi on muodollisesti asettanut naiset ja miehet tasa-arvoiseen asemaan, se harvoin problematisoi kysymyksiä, jotka tuntuvat kuuluvan itsestään selvästi naisille. Tällaisia asioita ovat mm. elämän ylläpitoon ja sosialisatioon sekä ihmiseksi kasvamiseen kuuluvat asiat, joita naisten oletetaan hoitavan rakkauden voimalla. Koska taustaoletuksena pysyy ajatus, että elämää pidetään yllä naisten voimin, sitä ei tarvitsekaan poliittisesti teoretisoida. (Masso 2005, 130.)

Talouden rakenteet, perinteet ja asenteet käytännössä estävät tasa-arvon toteutumisen. Muodollisesti tasavertaiset oikeudet saattavat jopa vahvistaa etuoikeutettujen asemaa, sillä ne oikeuttavat ja luonnollistavat epätasa-arvon yksilöiden vapaista valinnoista tai luonnon väistämättömyyksistä johtuvana. Feministit väittävät, että liberaali-demokraattisen järjestelmän eriarvoisuutta vahvistavat ja uudelleentuottavat yhteiskunnalliset rakenteet jäävät näennäisen puolueettomuuden ideologian varjossa näkymättömiin. (Masso 2005, 131.)

Humanismin tasavertaisuusihanteella on feminismiin silmissä edelleen vetoa eikä tietoisuus yleisesti hyväksytyjen arvojen historiallisesta rakentuneisuudesta ole syy luopua niistä. Yksilökeskeisessä ajattelussakin on puolustamisen arvoisia ulottuvuuksia, vaikka yksilöllisyys ei olekaan luonnollinen tila vaan yhteiskunnallinen asema. Ihmiskunnan liiallinen tasapäistäminen tasa-arvon nimissä ei ole nyky maailman pahin uhkakuva. Aikamme kovat arvot tuottavat lisää eriarvoisuutta ja ihmisiä, jotka ovat vailla mahdollisuutta yksilöllisyyteen. Vaikka usko humanismin ajattomaan yleispätevyyteen on kyseenalaistettu, Masso (2005, 142) ehdottaa, että tasavertaisen ihmisyyshanteen purkamisen sijaan feminismiin tavoitteena voisi olla sen uudelleenrakentaminen moninaisuutta sisällyttäväksi, fetisoimatta ryhmäkohtaisia eroja, mutta myöskään vähättelemättä niiden poliittista merkitystä.

Monet tasa-arvotekoreetikot pitävät pyrkimystä samanlaisuuteen virheellisenä. Heidän mukaansa perinteisin virhetulkinta on pitää tasa-arvoa samanlaisuutena. Jos kaikki ovat tasa-arvoisia joka suhteessa, yhteiskunnalla ei ole realistista toivoa ja edistykseen tarpeellista kannustinta. (Lehtisalo & Raivola 1992, 70.) Kuten amerikkalainen

historiantutkija Joan Scott (1990) kirjoittaa, samanlaisuus ei ole ainoa perusta tasa-arvolle, vaan tasa-arvon käsite itse asiassa ajankohtaistuu juuri erojen ja eriarvoisuuksien kautta (Koivunen 1996, 83).

Olisi todella onnetonta, jos naiset eläisivät, toimisivat ja kirjoittaisivat kuin miehet tai näyttäisivät miehiltä. Sillä, jos kaksi sukupuolta on liian vähän maailman kaikkeudessa, kuinka tulisimme toimeen yhdellä? Näin kirjoitti viime vuosisadan alussa Woolf (1980, 116-117), joka näki miesten ja naisten väliset erot resursseina.

2.2.2 Erilaisuusajattelu

Historiallisen kehityksensä aikana kulttuurimme on turvautunut moniin keinotekoisiiin erotteluihin, joista räikeimpiä on sukupuoleen perustuva. Margaret Meadin kuuluisassa tutkimuksessa kolmesta primitiivisestä yhteiskunnasta ei ole varsinaista käsitystä sukupuolten tasa-arvosta, vaan se on visio yhteiskunnasta, jossa ihmisten erilaisuus kukoistaa. Meadin (1963, 296, 298-299, 304) ajattelun mukaan standardisoitujen sukupuolierojen pelkkä poistaminen ei riitä yhteiskunnalle, joka tahtoo, että jokaisen yksilölliset lahjat pääsevät ilmenemään sen sijaan, että ihmiset pakotettaisiin heille huonosti sopiviin muotteihin. Mead kannatti yhteiskunnan monipuolisuutta ja painotti, että monipuolisuus on yhteiskunnalle hyödyksi. Sukupuolten erojen uhraaminen voisi merkitä monipuolisuuden vähenemistä. Ihmisten persoonallisten piirteiden tukahduttaminen olisi menetys yhteiskunnalle. Erilaisten persoonallisuuksien läsnäolo rikastuttaa sosiaalista elämää. Samoin kuin juhla tuntuu enemmän juhralta, jos ihmiset ovat pukeutuneet eri tavoin; miehet miehiksi ja naiset naisiksi.

Runoilija voi sellaisessa yhteiskunnassa ylistää vaikkapa naisellisia hyveitä, joilla ei koskaan olisi sijaa sosiaalisessa utopiassa, joka ei sallisi mitään eroavuuksia miesten ja naisten persoonallisuuksien välillä.

Mead (1963, 303-304) ehdottaa, että todelliset erot (aidot yksilölliset taipumukset) asetettaisiin keinotekoisien (standardisoitujen sukupuolierojen) sijaan. Tämä koituisi hyödyksi sekä yhteiskunnalle että yksilöille. Kuten taiteen harjoittaminen on molempien

sukupuolten oikeus, tulisi myös ihmisten luontaisen lahjakkuuden voida kehittyä vapaasti sukupuolesta riippumatta. Perinteisestä roolikasvatuksesta on syytä luopua. Miksi poikien pitäisi kasvaa taistelijoiksi ja tyttöjen passiivisiksi? Kasvatusjärjestelmäämme tulee muuttaa sellaiseksi, että se sallii yksilöille oman luonteenomaisen lahjakkuutensa kehittämisen.

Mead oli todellinen edelläkävijä ja on sitä vieläkin. Hänen visionsa yksilöllisen erilaisuuden hyväksyvistä yhteiskunnasta ei ole vieläkään toteutunut, mutta merkkejä siitä on ollut monia (esimerkiksi identiteettipolitiikka).

Meadin yhteiskuntavisiolla on yhteyksiä nykyajan tasa-arvoteoreetikkojen käsityksiin sukupuolten tasa-arvosta. Scott (1996) korostaa, että käsitepari sukupuoliero - tasa-arvo on väärä kahtiajako, joka johtaa väärään valintaan, sillä erilaisuus ei sulje pois tasa-arvoisuutta. Tasa-arvoajattelun pyrkimys sekä käyttää että ylittää sukupuoliero on paradoksi. Ilmaisuu kuvastaa tasa-arvokäsitteen moninaisuutta ja vaikeutta sekä käyttää erilaisuutta että ylittää sitä. Historiantutkijana Scott (1996) on sitä mieltä, että erityisyyttä korostavassa historiankirjoituksessa paradoksaalisuus näyttäytyy ainoana vakiona, sillä historia on täynnä paradokseja ja dilemma näyttää ajattomalta. (Östman 2000, 289-290.)

Monet tasa-arvopolitiikan tutkijat korostavat, että tasa-arvo on suhteellinen käsite, joka määrittyy samanaikaisesti sekä suhteessa samankaltaisuuteen että suhteessa olemassa oleviin eroihin, mutta ei ole palautettavissa mihinkään niistä (Koivunen 1996, 83).

Keskittyminen sukupuolieroihin voi johtaa feminismin eropolitiikkaan, joka näyttäytyy parempana vaihtoehtona tasa-arvofeminismille. Sukupuolieron politiikka perustuu erilaisten perspektiivien huomioimiseen, eikä yhteisymmärryksen tai puolueettomuuden saavuttamiseen, koska usein se on mahdotonta. Ideaalina siis on erilaisuuden ja erilaisten näkökulmien mahdollisimman pitkälle menevä ymmärtäminen, josta seuraa omien moraalisten kantojen laajentuminen. (Anttonen 2000, 331.)

Erilaisuusajattelu on ensi näkemältä täsmälleen vastakkainen kuin samanlaisuussuuntaus, joka pyrkii minimoimaan ja häivyttämään sukupuolten eron. Erilaisuussuuntaus keskittyy naisen ja miehen olemukselliseen eroon, jossa kiinnostus

on ruumiissa. Eroa korostavan feminismin pyrkimyksenä on kiinnittää huomio juuri feminiiniseen ruumiilliseen erityisyyteen, jonka patriarkaalinen ja maskuliininen kulttuuri tekee näkymättömäksi. Italialaiset feministit ovat korostaneet nimenomaan ruumiillista eroa ja myös osassa suomalaista naistutkimusta korostuu ruumiillisuus. (Pulkinen 1998, 174.)

Feminististä identiteettipoliittikkaa eli nais erityisyyden korostamista on esitetty ratkaisuksi muodollisen tasa-arvon näennäisyyden ongelmiin. Feministisen identiteettipoliittikan taustalla on näkemys, jonka mukaan mieskeskeinen ontologia vaikuttaa yleiseen ihmisyyden ihanteeseen poliittisessa ajattelussa edelleen niin voimakkaasti, että naisten ja vähemmistöjen yritykset parantaa asemiaan pelkästään tasavertaiseen ihmisyyteen vedoten ovat tuomittuja epäonnistumaan. Marginalisoitujen identiteettien korostaminen uhmaa vallitsevaa kulttuurihegemoniaa paljastamalla vahvempien ryhmien erityisyyden ja vaatimalla naisille ja vähemmistöille arvostusta ja kunnioitusta ilman että heidän tarvitsisi luopua omasta erilaisuudestaan ja myötäillä mieskeskeisiä yhteiskunnallisia ihanteita. Identiteettipoliittikka ilmeni parhaiten 1970-luvun 'kulttuurifeminismissä', joka haastoi miehisenä ja abstraktina pidetyn yksilön oikeuksia korostavan ajattelun vaalimalla ns. naisellisia, pehmeitä arvoja ja hoivaetiikkaa. (Masso 2005, 134.) Identiteettipoliittikka tai multikulturalismi juhlii identiteettejä ja se tarkoittaa, että kaikenlaiset identiteetit ovat tunnistamisen arvoisia ja kaikille pitää taata erityiskohtelu (Kuusipalo 2002, 219).

Tätä eroa korostavaa politiikkaa on kuitenkin kritisoitu feministisen teorian sisällä siitä, että se vahvistaa ja luonnollistaa sortavien yhteiskunnallisten valtasuhteiden vaikutuksessa rakentuneita sukupuoli-identiteettejä. Matalat naisalojen palkat ja ilmaisen hoivatyön naisellinen imago, jotka käytännössä vahvistavat toisiaan, osoittavat että naisten syrjintä ei ole pelkästään symbolis-kulttuurista vaan myös rakenteellista ja taloudellista. Sukupuoliroolien stereotyypit oikeuttavat ja luonnollistavat rakenteellista sukupuolisyryntää. Naisten hoivaajaroolin ihannointi on täysin yhdistettävissä perinteisiin patriarkaalisiin arvoihin ja sukupuolijärjestelmään. Annettuihin identiteetteihin takertumalla tasa-arvoliike voi kääntyä omia päämääriään vastaan ja vahvistaa sukupuolitettuja yhteiskunnallisia rooleja, juuri niitä, joista naisten olisi syytä pyrkiä eroon. (Masso 2005, 135.) Mead (1963, 297) tutkimuksessaan esitti, että väite siitä että sukupuolten välillä ei ole eroja, vaikka niin on aina uskottu, saattaa olla yhtä

salakavala persoonallisuuden standardisoimisen muoto kuin väite, että on monia sukupuolieroja. Postmodernin ajattelun valossa kaikki erot ovat luonnostaan poissulkevia ja kaikki identiteetit luonnostaan tukahduttavia ja repressiivisiä.

Yksilön jonkin erityisominaisuuden korostamisen taustalla on yleensä valtakulttuuriin liittyvä ongelma suhteessa korostettuun ominaisuuteen, kuten esimerkiksi naispappi, naispoliisi, naispoliitikko tai tummaihoisen opiskelija. Ilmaisuihin viitataan normaalisti pidettyyn ominaisuuteen, mutta sitä ei yleensä mainita (vertaa mies, suomalainen, valkoihoisen). (Masso 2005, 139.)

2.3 Sosiaalipolitiikan ja tasa-arvotutkijoiden näkemyksiä sukupuolten tasa-arvosta hyvinvointivaltiossa

Käsite hyvinvointivaltio tarkoittaa yhteiskuntaa, joka kantaa vastuuta ihmisten sosiaalisista olosuhteista ja elämisen ehdoista. Pohjoismainen hyvinvointivaltio tavoittelee yleistä tulojen ja hyvinvoinnin uudelleenjakoa ja se on pitkälle instituutitunut ja redistributiivinen. Valtion ohjaava rooli yhteiskunnassa on monipuolinen ja sitä käytetään tasa-arvoisuuden ja sosiaalisten oikeuksien instrumenttina. Suomen sosiaalidemokraattisen regimin sosiaaliturva on universaalia ja kohdistuu kaikkiin kansalaisiin. Julkinen sektori on tärkeä työllistäjä ja toimii koulutuksen, terveydenhuollon, päivähoiton ja sosiaalipalvelujen tuottajana. Pohjoismainen malli nojaa laajaan palkkatyöläisyyteen. Pohjoismainen malli on pystynyt lisäämään kansallista yhtenäisyyttä ja sosiaalista koheesiota ja vähentämään sosiaalista eriarvoisuutta. (Julkunen 1992, 35-37.)

Julkusen käsitys sukupuolten tasa-arvoisuudesta hyvinvointiyhteiskunnassa muistuttaa Firestonen ja erityisesti Meadin idealistisia näkemyksiä. Julkunen (1992, 149-150) toteaa, että tasa-arvoisempi sukupuolten suhde voi toteutua vain, jos miehet alkavat hoivata. Silloin he joutuvat käymään läpi naisten elämään liittyviä oppimisprosesseja kuten vauvojen ja vanhusten hoitoa sekä avustamaan synnytyksissä. Näin miesten mahdollisuudet olla mies moninaistuisivat. Tällaisessa yhteiskunnassa hoivatyötä tekevät miehet ja naiselättäjät olisivat yhtä luonnollisia. Tämä edellyttäisi miesten ja naisten samapalkkaisuutta. Se edellyttäisi myös uudenlaista sukupuolikompromissia ja

työelämän maskuliinisen normin mukautumista katkonaisiin, palkkatyötä ja hoivaa yhdistäviin työuriin. Tähän asti naisten on ollut helpompi etsiä valtiollisia ratkaisuja kuin järjestää arkea jaetun vastuun avulla. Suomalaisessa sukupuolimallissa naisten on ollut helpompi liittoutua valtion kuin miestensä kanssa.

Arlie Hochschild (2003) tutkimuksessaan käsittelee sukupuolikoodia, joka voi olla traditionaalinen tai tasa-arvoinen. Traditionaaliossa sukupuolikoodissa miehen kunnia muodostuu työssä ja mitä menestyneempi hän on työssään, sitä enemmän se koituu perheen, myös vaimon kunniaksi. Naisen kunnian selvittämiseksi traditionaalinen koodi kysyy, onko hän naimisissa ja millaisen miehen kanssa. Naisen menestys työssä ei ole siirrettävissä aviomiehen kunniaksi. (Julkunen 2004, 117.)

Sen sijaan tasa-arvoisessa koodissa, jossa mies ja nainen ansaitsevat samalla tavalla kunniansa työssä ja kodissa, toisen työssä ansaitsema arvostus koituu myös puolison kunniaksi. Hochschildin (2003) aineisto kertoo kuitenkin sosiaalisesta homogamiasta, jossa professionaalinen mies saa lisäarvoa professionaaliossa vaimostaan.

Naisten koulutustason kasvu ja ansiotyön yleistyminen ovat vaikuttaneet sosiaalisen homogamian tiivistymiseen siten, että pitkälle koulutetut työmarkkinoiden menestyjät löytävät toisensa. Nykypäivän epävarmassa kapitalismissa pitkälle koulutettujen sosiaalinen homogamia lisää taloudellista turvallisuutta ja kaksiuraisessa tasa-arvomalliossa kummankin menestyksestä tulee toiselle hyötyä. Jos traditionaaliossa koodiossa riippuvuus oli epäsymmetrinen, niin tasa-arvoisessa koodiossa se vaihtuu yhä symmetrisemmäksi riippuvuudeksi, jossa puoliosiden toimeentulo ja elämäntapa riippuvat myös toisen asemasta ja tuloista. Mitä tasa-arvoisemmaksi sukupuolikoodi muuttuu, sen enemmän parit joutuvat neuvottelemaan ja sovittelemaan. Monimutkaiset työ- ja uramarkkinat tarjoavat paljon mahdollisuuksia, mutta myös vaativat paljon. Keskinäiseen luottamukseen nojaavassa elämäkulussa uria voidaan edistää myös vuoronperään. (Julkunen 2004, 117-118, 131-132.)

Koulutushomogamia muuttaa sukupuolikoodia tasa-arvoisemmaksi ja on jonkinlainen tae myös arkisesta vertaisuudesta ja samoilla aaltopituuksilla olemisesta. Älykäs, rationaalinen, asioita hallitseva ja oppinut nainen rikkoo perinteistä sukupuolijärjestystä. 'Oikea mies' kuitenkin helpottaa naisen uraa. Tämä voi merkitä sekä sosiaalisten

asemien homogamiaa että henkistä sukulaisuutta. (Julkunen 2004, 118-119.)

Tasa-arvoisen sukupuolikoodin merkitys korostuu hyvinvointivaltion teoreetikkojen teoksissa myös siksi, että perhe ja uusintaminen eivät ole vain ulkoisten pakkojen tuottama sosiaalisia tosiasioita. Ihmiset haluavat pariutua ja lisääntyä ja näistä haluista syntyy perheitä ja hetero- tai homoseksuaalisia liittoja. Edelleen myös naiset itse pitävät perhettä ja avioliittoa usein korvaamattomana lasten synnyttämisen ja kasvattamisen sekä seksuaalielämän kannalta. Perhe elää ja osoittautuu vetovoimaiseksi sosiaalivaltion tuella ja ilman sitä. (Anttonen 1989, 154-155.)

Nykyperhe on patriarkaalisen perheideologian ja järjestyksen ilmentymä ja uusintaja, vaikka sukupuolten väliset suhteet ovatkin muuttumassa. Se on pienois yhteiskunta, jolla on taloudellisia, kulttuurisia, sosiaalisia ja ideologisia tehtäviä. Ideaali pienestä ydinperheestä ei ole kuollut (Anttonen 1989, 155), sillä läheisissä suhteissa ihmiset ovat usein tarvitsevia ja toisistaan riippuvaisia. Tasa-arvo ja autonomia joko toteutuvat tai jäävät toteutumatta aina tietyissä tilanteissa, jossa ihmiset itse valitsevat tapansa toimia. Vain harvat perhesuhteista ovat tasa-arvoisia suhteita, jos otetaan huomioon tarvitsevuus, riippuvuus, valta, vahvuus, aika ja kokemus. (Husso 2003, 155-156.)

Viimeisimmät vuosikymmenet ovat osoittaneet, että perheen tehtävät ovat yhteiskunnallistuneet ja naiset ovat irtautumassa palkattoman hoivaajan roolista. Nykynainen ei enää suostu olemaan olento, jonka biologia on luonut vain synnyttämistä ja hoivaamista varten. Naistietoisuuden nousu on selkeä osoitus siitä, että arjen vallitsevia rakenteita ja ihmisen toimintaa määrittäviä normistoja on mahdollista muuttaa. Perheen vahvistaminen hoivan tuottajana edellyttää myös tulevaisuudessa, että naiset suostuvat siihen. (Anttonen 1989, 155-156.)

Perhe ei näytä olevan se yhteisö, jonka varaan yhteisöllinen sosiaalipolitiikka voisi rakentua. Tasa-arvoisuuden toteuttamiseksi ja hoivatyön tulevaisuuden turvaamiseksi on tarpeen harkita muiden epävirallisten yhteisöjen mahdollisuuksia hoivan tuottajina. Monet naisten organisoimat ryhmät ovat syntyneet, paitsi sosiaalivaltiollisesti organisoitujen patriarkaalisten ja byrokraattisten palvelujen vaihtoehdoiksi, myös palvelujen puutteen korjaajiksi. Erilaiset yhteisöelämän muodot saattavat tulevaisuudessa korvata traditionaalisia yhteisömuotoja, kuten perhettä, sukua ja

naapurustoa. Itseapuryhmien ja vastaavien yhteisöjen olemassaolo osoittaa, että keskinäisen auttamisen ja itseorganisoitumisen aika ei ole ohitse. Anttosen (1989, 156-157) ehdotuksena on sekä sosiaalivaltiollisten käytäntöjen muuttaminen että uusien naisten ja muiden kansalaisryhmien itsemääräämiselle perustuvien palvelu- ja hoivajärjestelmien luominen.

3 SUKUPUOLTEN TASA-ARVON TOTEUTTAMINEN SUOMALAISESSA HYVINVOINTIVALTIOSSA

Suomen historiallinen kehitysmalli ja suomalainen agraariyhteiskunta ovat luoneet pohjaa sukupuolten tasa-arvon mentaliteetille, rakenteille ja sukupuolten väliselle kumppanuudelle. Maataloudessa naisten työvoima oli välttämätön osa tilanpitoa ja palkkatyötä tekevien miesten matala palkkataso pakotti vaimot hankkimaan tuloja. Suomessa ei näin ollen ole koskaan päässyt kehittymään vahvoja mieselättäjyuden ja kotiäitiyden rakenteita. (Julkunen 1999, 86-87.)

Yhteiskunnan nopeasta uudenaikaistumisesta huolimatta naiset tekevät palkatta valtaosan uusintamistyöstä. Feminismin näkökulmasta hoivan ja kodin piiri ei ole naisille jotakin pyhää, joka pitäisi säilyttää koskemattomana yksityisyyden alueena. Pohjoismaissa hoivasta tuli 1980-luvun aikana yksi tärkeimmistä naistutkimuksen ja sosiaalipolitiikan käsitteistä. (Anttonen 1997, 127.)

Luvussa 3 tarkastelen suomalaisen hyvinvointivaltion kehitystä naiskysymyksen näkökulmasta, hoivakysymyksen ulottuvuuksia sekä hoivaratkaisujen tärkeyttä sukupuolten tasa-arvon kannalta. Huomioni kohteena on myös sukupuolten tasa-arvokäsitysten ja käytännön yhteys joka ilmenee sosiaalipolitiikan ja lainsäädännön, diskurssien sekä asenteiden kautta.

3.1 Äitien palkkatyöläisyys ja sukupuolikompromissi

Sota-aikana suomalaisten naisten toiminta perustui vahvasti yhteiskunnalliseen äitiyteen, mutta samalla naisten asema työmarkkinoilla vahvistui. Palkkatyöäitiys on uusi naiskansalaisuuden muoto joka alkoi institutionaalistua yhtä aikaa pohjoismaisen hyvinvointivaltion rakentamisen kanssa. Sen perusteet olivat rakentuneet sota-ajasta lähtien monien naisten valitessa palkkatyöläisyyden ratkaisuna käytännöllisiin ongelmiin. Sodan jälkeisen naiskansalaisuuden ideologian tähtäimessä oli kotiäitiyden kehittäminen ja vakiinnuttaminen, mutta tavoite jäi lyhytaikaiseksi ja retoriikan tasolle. (Rantalaiho 1994, 24.)

Työelämä ja perhe ovat yhteiskunnassa institutionaalisesti erillään, mutta yksityisen ihmisen elämässä ne yhdistyvät kokonaisuudeksi. Teollistuneissa markkinatalouksissa sukupuolisopimus on osa työmarkkinarakenteita. Sukupuolisopimus normalisoi naisten palkkatyön. Äänettömän kompromissin tuloksena naisilla on oikeus palkkatyöhön ja taloudelliseen itsenäisyyteen, työmarkkinoilla he ovat kuitenkin toissijaisessa asemassa.

Sukupuolisopimuksen ehtona on se, että naiset hyväksyvät miesvaltaiset hierarkiat, palkat ja miesten muotoilemat säännöt. Ammatit ovat segregoituneita sukupuolen mukaan niin, että naisilla on vastuu huolenpidosta ja hoivasta yksityiselämässä ja työmarkkinoilla. (Rantalaiho 1994, 24-25.)

Sukupuolisopimus varmisti, että naisten professionaalinen ja poliittinen asema valtiossa oli vakiintunut. Sopimuksesta neuvoteltaessa sukupuolikonflikti nousi mahdollisimman vähän esiin. Silloin, kun sopimusta nimitetään kompromissiksi, konflikti on selvästikin ollut lähellä. Palkkatyöäitiys tuottaa ristiriitoja ja yksi niistä on se, että työmarkkinat motivoivat naisia yksilölliseen kykyjen ja valmiuksien kehittämiseen, mutta naisten yksilöitymispyrkimys on jatkuvasti sovitettava yhteen sosiaalisten velvoitteiden kanssa. Liisa Rantalaihon (1994, 26-27) mukaan ”ristiriita laajenee koskemaan sitä, ovatko tuotanto ja uusintaminen, rahassa laskettava markkinatoiminta ja elämän ylläpitäminen yhtä arvokkaita”.

Naisten yksilöllistyminen ja palkkatyöläistyminen on kuitenkin rapauttanut vanhan sosiaalipolitiikan, joka perustui lähes kokonaan palkattomaan hoivaan. Sosiaalipolitiikka syntyi modernin palkkatyöläiselämänmuodon mahdollistajaksi ja alkuvaiheessa oli tärkeää miesten vapauttaminen työvoimaksi ja naisten määrittäminen uusintamisen subjekteiksi. Hyvinvointivaltion syntyminen on pitkälti naisten palkkatyöläistymisen seurausta. Hyvinvointivaltio on arjen politisoitumisen ilmaus, tapa jäsentää uudelleen perheiden ja sosiaalivaltion välinen reproduktiovastuun jako. Arjen politisoituminen on erityisesti naisten tasa-arvoistumisen edellytys. (Anttonen 1989, 48.)

Palkkatyön yhteiskunta ei ole ristiriidaton. Anttonen (1989, 46-47) on sitä mieltä, että palkkatyön yhteiskunta ei yksinkertaisesti voi olla olemassa ainoastaan siten, että palkkatyö on kaiken mitta. Toisaalta valtiollisen sosiaalipolitiikan muotoutuminen on liittynyt moderniin vapaan palkkatyöläismiehen elämänmuotoon, toisaalta arjen traditionaalisten uusintamistehtävien ylläpitämiseen. Miespalkkatyöläinen tarvitsi

perheen, jonka ylläpidättämiseen hänen palkkansa oli riitettävä. Perhe tarvitsi hänen työtään, mutta kykeni myös tuottamaan uutta työvoimaa. Kirjoittajan mukaan palkkatyöläismiehen tehtävänä oli tuoda perheeseen ainoastaan rahat ja siittiöt. Sosiaalipolitiikasta tuli säätelykoneisto, joka yhtäkaa irrotti miehiä ja kiinnitti naisia yhteisöllisiin rakenteisiin. Sosiaalivaltio tuotti yhteisöllisen ja perhe-elämän normistoja ja sen perusta on edelleen yhteisöllinen elämä perheissä ja muissa sosiaalisissa verkostoissa.

3.2 Pohjoismainen naisystävällinen hyvinvointivaltio

Pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli on ainoa, jota sukupuolimalliltaan on luonnehdittu moderniksi, egalitaariseksi ja naisille ystävälliseksi. Pohjoismaissa naiset ovat suhteellisen integroituneita miesten elämänalueille ja naisten asemaa pyritään edistämään sekä politiikassa että työmarkkinoilla. Pohjoismaat ovat normalisoineet naisten ansiotyön ja hyvinvointivaltio pyrkii kohtelemaan sukupuolia samalla tavalla. Tasa-arvopolitiikka on ollut sitoutunutta ja innovatiivista. Pohjoismaiden historia on luonut edellytyksiä keskimääräistä pienemmän sukupuolieron yhteiskunnalle. (Julkunen, 1992, 40.)

Hyvinvointivaltion isät, Pekka Kuusi ja Heikki Waris, puhuivat vain talouskasvun takaamisesta ja yhteiskunnallisesta yhdenvertaisuudesta, mutta niistä pääsivät naisetkin osallisiksi. Hyvinvointivaltion naisystävällisyys, ne edut ja palvelut jotka sen myötä ovat edistäneet naisten asemaa, ovat tulleet lähinnä sivutuotteina ja sattumalta. (Pietilä 2002, 230.)

Suomessa sukupuoli muodostaa tasa-arvon keskeisen sisällön. Virallisissa puheissa tasa-arvolla ei tarkoiteta kaikkien ihmisten ja eri ihmisryhmien tasa-arvoisuutta, vaan nimenomaan miehen ja naisen välistä tasa-arvoa. Sukupuolten välisen tasa-arvon käsitteen avulla on saatu näkyviin naisiin kohdistunut sukupuolisyryntä. Tasa-arvolain virallinen nimi "Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta" on Arto Jokisen (2002, 243) mukaan kiertoilmaisu lain todelliselle sisällölle ja nimelle "Laki naisten yhtäläisistä oikeuksista miesten kanssa".

Hyvinvointivaltioihin ja naisten saavutuksiin keskittyvä tutkimus – hyvinvointivaltioiteesi - on luonteenomaista pohjoismaiselle naistutkimukselle. Siinä hyvinvointivaltio nähdään sääntelyn lisäksi tukevan naisten pyrkimyksiä ja jakavan heidän vastuutaan. Tosin hyvinvointivaltio esiintyy uudenlaisena (julkisena ja rakenteellisena) patriarkaattina, jossa aviomiehen tilalla on hyvinvointivaltion miesasiantuntija. (Nätkin 1997, 17.) Kyseisen tulkinnan mukaan valtio ohjaa ja kontrolloi naisia.

On esitetty myös vastateesi valtiolliselle ja kontrolloivalle sääntelylle, joka on teesi naisten ja hyvinvointivaltion liittolaisuudesta. Tämän teesin mukaan pohjoismainen hyvinvointivaltio on naisten liittolainen tai jopa naisystävällinen valtio. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion rakentaminen Suomeen alkoi samassa prosessissa, jossa entinen sukupuolisopimus sodan jälkeisenä aikana vähitellen kriisiytyi. 1960-luvulla syntyi uusi sukupuolisopimus jonka avulla suomalaiset naiset hylkäsivät entiset elämäntähtänsä ja kehittivät uusia koulutuksen, ammatin, palkkatyön ja äitiyden yhdistämisen mahdollisuuksia. Päivähoitolain aikaansaaminen vuonna 1973 merkitsi julkista tunnustusta pienten lasten äitien oikeudelle ansiotyöhön. (Julkunen 1994, 198.)

Suomessa on tavallaan kaksi rinnakkaista hyvinvointivaltiota: miesten valtio, joka takaa palkkatyöntekijälle toimintaoikeudet ja rahallisen sosiaaliturvan, ja naisten valtio, joka tarjoaa palveluita ja auttaa arkielämän organisoinnissa. Naisystävällinen valtio on utopia yhteiskunnasta, missä naiset voivat yhdistää ansiotyön ja äitiyden joutumatta miehiä heikompaan asemaan taloudellisesti tai sosiaalisesti. Utopian toteutumisen edellytys on sukupuolten kansalaisstatusten epäsymmetrian purkaminen. Hoivaaminen, synnyttäminen ja äitiys eivät saisi aidata naisia ns. yksityiseen elämänpiiriin eivätkä saattaa naisia riippuvaisiksi miehistä. Hyvinvointivaltio turvaa naisten aseman äiteinä ja työntekijöinä, mutta harvemmin ajatellaan, että valtio myös tarvitsee naisia synnyttäjinä ja uuden työvoiman tuottajina. (Anttonen 1994, 203.)

Aidosti naisystävällisessä hyvinvointivaltiossa kansalaisuuden kriteeri tulisi johtaa yksinhuoltajaäidistä käsin, sillä jokainen nainen on potentiaalinen yksinhuoltaja. Tässä suhteessa en voi olla mainitsematta Pohjoismaiden edistyksellisyyttä, koska niissä sosiaalivakuutusjärjestelmiä on rakennettu myös kansanvakuutuksen eikä pelkästään palkkatyöntekijöitä koskevan bismarckilaisen ansaintaperiaatteen varaan. Siitä

huolimatta sosiaalivakuutuksessa on aina kyse toimeentulosta. Ainoastaan taloudellisin termein määritelty autonomia ja riippumattomuus eivät oikeuta puhumaan naisystävällisestä hyvinvointivaltiosta. (Anttonen 1994, 216.)

Ritva Nätkinin tutkimuksessa (1997, 244) kävi ilmi, että monet yksinhuoltajuuden kokeneet äidit hakivat tukea ja hyväksyntää hyvinvointivaltion ammattilaisilta. Tutkija piti tätä aluksi merkillisenä, sillä heidän olisi voinut ajatella kärsineen kontrolloinnista, valtion vertauskuvallisesta yhteiskunnallisesta ”isyydestä” ja ”aviomiehisisyydestä”. Yksinhuoltajaäitien tuen hakemisen taustalla oli kuitenkin huoli siitä, kuka pitäisi huolta lapsista, jos heidän voimansa ehtyisivät. Heidän viestinsä osoittaa sen, miten tärkeää on rakentaa hyvinvointivaltiota sen varaan, että jokainen nainen/äiti tai isä on potentiaalinen yksinhuoltaja. Hyvinvointivaltion tulisi tulevaisuudessa tukea yksinhuoltajuutta tulonsiirroilla ja palveluilla, eikä rangaista heitä sukupuolimoraalin tai avioliittoinstituution pettämisestä.

Uusfamiliarinen perhepolitiikka olettaa ydinperheen perustuvan naisen ja miehen suhteelle, joka onkin vielä yleisin perhemuoto. Yhteiskunnassa on myös yksinhuoltajia, yksin eläviä lapsettomia ihmisiä ja sateenkaariperheitä. Jos politiikka perustuu mielikuvaan perinteisestä perheestä, etuudet ja palvelut saattavat suuntautua epäoikeudenmukaisesti ja niiden kohdentamisessa saatetaan joitakin ryhmiä unohtaa. (Jokinen 2005, 76-77.)

Kuten Julkunen (1994, 8, 10) huomauttaa, että jos naiset ovat yllirasittuneita ja tyytymättömiä, se ei johdu heidän vapaudestaan eikä itsenäisyydestään, vaan tasa-arvon keskeneräisyydestä. Naiset ovat edelleen matalapalkkaisia, köyhiä ja syrjittyjä. Yleinen käsitys on, että pohjoismainen hyvinvointivaltio on vakaalla pohjalla ja että suomalaisen naisen asema on työmarkkinoilla hyvä ja hän on tasa-arvoinen sekä työssä että kotona.

Maailmalla Suomea pidetään tasa-arvon mallimaana. Hyvinvointivaltion naisystävällisyyden ristiriitainen luonne herättää kuitenkin epäilyä siitä, onko se todella erilainen talouden, talouspolitiikan ja naisten aseman suhteen. Suojeleeko pohjoismainen hyvinvointivaltio kansalaisiaan köyhtymiseltä, rakenteellisilta muutoksilta ja ideologisilta suhdanteilta?

Suomen tapaus osoittaa, että naisten läsnäolo politiikassa, työmarkkinoilla ja koulutuksessa ei yksin riitä poistamaan sukupuolten eriarvoisuutta. Suomessa koulutusalat ja työmarkkinat ovat segregoituneet sukupuolen mukaan. Työmarkkinoilla vallitsevat sukupuolen mukaiset hierarkiat ja palkat määräytyvät niiden mukaisesti.

Naisten hyvä koulutustaso, kokoaikatyö, kunnollinen äitiysloma ja päivähoitopalvelut eivät riitä poistamaan eriarvoisuutta. Kehittyntykään hyvinvointivaltio tasa-arvosopimuksista huolimatta ei ole pystynyt ratkaisemaan sukupuolten yhtäläistymisen ja sukupuolten välisen eron kysymyksiä. Tasa-arvosopimus ei ole poistanut sitä, että nainen käsitetään edelleen ongelmaksi. Hän joutuu kokemaan ristiriitoja itsensä määrittelyssä eli siinä, tuleeko hänen ensisijaisesti olla nainen, joka rakentaa naiselle ominaista elämää, vai onko hänen menestyäkseen pyrittävä tulemaan miesten kaltaiseksi. Hyvinvointivaltio ei ole taannut naisille samanlaista markkinakansalaisuutta kuin miehille, eikä se ole pystynyt eliminoimaan tai kompensoimaan naissukupuolesta aiheutuvaa haittaa. (Julkunen 1992, 46-47.)

3.3 Hoivaaminen, sosiaalipalveluvaltio ja naiskansalaisuus

Hoiva on ollut keskeinen sosiaalipoliittisen naistutkimuksen kohde. Suppeassa merkityksessä, avuttomiin lapsiin ja vanhuksiin kohdistuvana hoivatyö on kulttuurisesti ja työnjaollisesti naistyötä. Naisille ominaista toimintatapaa yleisemminkin on luonnehdittu hoivarationaaliteetiksi: se on tapa, jonka naiset oppivat yksilöinä ja kollektiivina hoivasuhteisiin asetettuina. (Julkunen 1992, 127.) Eeva Jokinen (2005, 80) on kirjoittanut, että naisten työ on usein näkymätöntä hoitamista, koordinointia ja kommunikointia. Yleisen ajattelutavan mukaan naiset osaavat sitä luonnostaan ja se kuuluu naisten tehtäviin, joten siitä ei tarvitse maksaa.

Hoiva on yhteiskunnan uusiutumisen välttämätön funktio ja sen määrittäminen naisten työksi on yhteiskunnallisesti eikä biologisesti määräytynyt sosiaalinen tosiasia. Siksi hoivalla on historiallisesti muuttuva luonne. Naisille hoivavelvollisuuksista vapautuminen tarkoittaa alistuksesta ja toiseudesta irtautumista. Naisliikkeen ja naistutkimuksen nousu 1960-luvulta lähtien on kyseenalaistanut ajatuksen, jonka mukaan hoivaaminen on osa naisten luontoa ja naisille kuuluva yhteisöllinen velvollisuus.

Tulevaisuudessa hoiva ja nainen eivät enää voi muodostaa käsitteellistä ykseyttä. Siitä huolimatta, että palkaton hoiva on kaikissa teollistuneissa maissa vähentynyt, naiset tekevät edelleen suuren osan palkattomasta hoivatyöstä. (Anttonen 1989, 154-155.)

Pohjoismaissa hoiva määritellään huolenpidoksi ihmisistä, jotka eivät yleisesti hyväksytyjen normien mukaan selviydy ilman toisten ihmisten apua. Pohjoismaissa käsite hoiva ei tarkoita pelkästään informaalia tai palkatonta hoivaa. Hoivan käsite kattaa sekä palkattoman kotona tehtävän työn että palkatun huolenpidon sairaaloissa tai päiväkodeissa. Hoivaaminen voi kohdistua vanhuksiin, sairaisiin, vammaisiin ja lapsiin. (Anttonen 1997, 130-131.)

Pohjoismaisessa hoivatutkimuksessa huomion kiinnittyminen informaaliin hoivaan paljasti miten suuri osa naisista tekee palkatonta hoivatyötä suvun ja perheen piirissä. Hoiva-käsitteen avulla oli mahdollista tarttua sosiaaliseen reproduktioon kuuluvana konkreettisena naistyönä, jolla on muutakin kuin pelkästään taloudellista arvoa. Hoiva on kokonaisvaltaista työtä ja perustuu erilaiselle käsitykselle ajasta ja rationaalisuudesta kuin muu palkkatyö. Feministitutkijat halusivat osoittaa, että hoivan yhteiskunnallistuminen etenee hitaasti, ja etteivät hoivasta oikeastaan koskaan ole vastanneet perheet, vaan perheiden naiset. (Anttonen 1997, 128.)

Hoivaamisen ja henkilökohtaisten palvelusten käsitteellinen erottaminen on toiminut tärkeänä ideologisena ja poliittisena ohjenuorana. Pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli on vahvasti tukeutunut hoivatyön ammatillistamiseen ja on vastustanut sekä kotiäitiyttä että piikayhteiskuntaa. Hoiva ymmärretään yhteiskunnallisesti välttämättömäksi työksi, josta on maksettava palkkaa, eikä saa asettaa hoivaajia ja avun tarpeessa olevia ihmisiä riippuvuussuhteeseen. Hoivan yhteiskunnallistamisella on ollut tärkeä rooli pohjoismaisessa demokratia- ja tasa-arvoajattelussa. (Anttonen 1997, 131.)

1990-luvun aikana hoivaa koskevat kysymykset liitettiin kansalaisuuteen, eikä siitä enää puhuta pelkästään naistyönä, vaan myös sosiaalisena oikeutena (Anttonen 1997, 138-139). Naiskansalaisuus, sosiaalipalvelut ja hoivaaminen ovat ristiriitaisessa yhteydessä keskenään. Kautta länsimaisen historian naisilla on ollut päävastuu läheistensä huolenpidosta eikä vastuu juurikaan ole vähentynyt edes maissa, joissa naiset osallistuvat laajasti ansiotyöhön. Keskustelu hoivasta on tehnyt näkyväksi sekä

naisten palkattoman työn kodin ja suvun piirissä että palkkatyönä tehdyn sosiaalisen uusintamistyön. Pohjoismainen hyvinvointivaltio nojaa voimakkaasti tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden periaatteille. Sukupuolten tasa-arvoistumisen prosessissa hoiva on kuitenkin osoittautunut vaikeasti ratkaistavaksi kysymykseksi. (Anttonen 1994, 217.)

Kotityökään ei ole neutralisoitunut, väittää Julkunen (1999, 92), se kantaa naisista ja väheksytyä leimaa. Naiset ja miehet suhtautuvat kotityöhön eri tavoin. Kotityö ja lasten hoito ovat edelleen naisten arkea ja naisten vastuulla olevia tehtäviä, miehet vain osallistuvat ja auttavat niissä. (Julkunen 1999, 92.)

Naisille erityisiä sosiaalisia oikeuksia ovat ne, jotka takaavat irtautumisen perheestä ja juuri tässä näkyy sosiaalisten oikeuksien sukupuolierityisyys. Sosiaalivakuutus turvaa vetäytymisen työstä, kun taas sosiaalipalvelut paitsi mahdollistavat naisille pääsyn ansiotyöhön myös luovat työtä. Lasten päivähoido on esimerkki siitä, miten naiset, kansalaisuus ja sosiaalipolitiikka kietoutuvat toisiinsa. 1980-luvulla otettiin huomattavan suuria askeleita kohti sellaista yhteiskuntaa, missä naisille tärkeät sosiaaliset oikeudet ja naisten 'kaksoiskansalaisuus' (äiti- ja palkkatyökansalaisuus) tunnustettiin. (Anttonen 1994, 220.)

Hoivan yhteiskunnallistuminen on hyvinvointivaltiollisen sosiaalipolitiikan tunnuspiirre. Hoivan muuttuminen teoreettiseksi, yhteiskunnalliseksi ja poliittiseksi kysymykseksi on naisten yksilöllistymisen ja palkkatyöläistymisen seuraus ja yhteiskunnallisen uudenaikaistumisen piirre. Hoiva ei ole enää 'luonnonvarainen' ja ilmainen resurssi, jota voidaan rajattomasti hyödyntää ja manipuloida ihmisten uusiutumisen varmistamiseksi. (Anttonen 1989, 31.)

Naiset eivät enää halua tehdä ilmaiseksi sellaista työtä, jonka mielletään kuuluvan julkisen vastuun piiriin. Epävirallisen hoivan edistäminen suomalaisessa yhteiskunnassa vaatii julkisen sektorin panostuksia. Työn tekemisen ehdot tulee järjestää, kuten palkkatyössä yleensä, mukaan luettuna lomat, säädetyt vapaat ja sosiaaliturva. Julkisten palvelujen karsiminen asettaa ihmiset pakkotilanteisiin, jolloin läheisiään voi joutua hoitamaan vaikka siihen ei olisi mahdollisuutta. Ratkaisu ei kuitenkaan ole inhimillinen kenenkään kannalta, mutta vähiten hoidettavalle itselleen. (Julkunen 1992, 137.)

Läheisten hoivaamista ei voida pitää sosiaalipoliittisesti luotettavana strategiana, koska ketään ei voi siihen velvoittaa. Pakkotilanteet eivät myöskään edistä moraalisten velvoittein syntymistä läheisistä huolehtimiseen. Esimerkkejä tästä on saatu laitoshoidon purkamisen yhteydessä. Suomalainen kansalaismielipide vastustaa omaishoitoa. Feministit vastustavat omaishoitoa siksi, että pienen palkkion turvin rakennetaan naisille ansoja. Hoivaajaksi ryhtyessään nainen mahdollisesti luopuu ansiotyöstään ja tulee riippuvaiseksi miehensä tuloista. (Julkunen 1992, 136.)

Huolenpidon ammattilaisten tulisi politisoida huolenpidon etiikka ja tuoda se naisten yksityisestä piiristä osaksi julkista keskustelua. Mikäli vastuu huolenpitotyöstä ulottuisi koko yhteiskuntaan, myös huolenpidon etiikka tunnustettaisiin tasavertaiseksi etiikaksi oikeudenmukaisuuden vaatimusten kanssa. Hoitotyö edellyttää herkkyyttä toisten tarpeille ja taitoa argumentoida vallitsevan hegemonian vastaisesti. Huolenpidon ammattilaiset tarvitsevat kehittää oikeudenmukaisuusajattelua pystyäkseen kyseenalaistamaan vallitsevia käytäntöjä ja päättäjien toimintaa. Pystyäkseen muuttamaan sosiaalisia instituutioita ja käytäntöjä huolenpidon ammattilaisten tulisi ymmärtää, että ne ovat syntyneet poliittisen ja sosiaalisen toiminnan tuloksena. (Juujärvi & Myyry 2005, 83.) Jos lait ja normit nähdään annettuina ja luonnollisina, ihmiset eivät ole valmiita myöskään toimimaan niiden muuttamiseksi.

Tärkein arkielämän yksityisen elämänpiirin muutokseen vaikuttanut tekijä on ollut naisten palkkatyöläistyminen, joka on edellyttänyt hoivan valtiollistamista tai kollektivisointia. Naiset kuitenkin edelleen vastaavat sosiaalisen uusintamisen jatkuvuudesta, myös palkkatyöläisinä ja kotiäiteinä. Monille naisille hyvinvointivaltio on reproduktiotyön valtiollinen vastine. Naiset suorittavat suunnilleen samat velvollisuudet palkkatyöläisinä kuin aikaisemmin kodin alueella. Tämä voidaan tulkita myös siten, että reproduktiotyö on tullut näkyväksi vasta sen siirtyessä yhteiskunnallisen työnjaon piiriin. (Anttonen 1989, 36.)

Hyvinvointivaltio kodin ja naistyön jatkeena on seurausta henkilökohtaisen politisoitumisesta, arkielämän muuttumisesta poliittis-yhteiskunnalliseksi tehtäväksi. Hyvinvointivaltio ilmentää aina myös arkielämän ja yksityisen elämänpiirin alueella tapahtuvia muutoksia, jotka arjen rakenteissa synnyttävät sosiaalivaltiollisia käytäntöjä. Sosiaalipoliittikka muodostaa 'näkyvätöntä' hyvinvointivaltiota, vaikuttaa monin tavoin

arjen rakentumiseen ja naisten yhteiskunnalliseen asemaan. (Anttonen 1989, 35-37.)

Hyvinvointivaltiossa työelämään liittyy myös tilanteita, joissa naiset eivät voi tulla äideiksi, vaan heidän on valittava joko lapset tai työ. Tällaisesta uuspolarisoitumisesta on jo merkkejä suomalaisessa yhteiskunnassa. Työelämässä nainen on se sukupuoli, jolla on lapsia, ei mies. Miehen uralle ei lapsilla näytä olevan vaikutusta. Nainen sen sijaan joutuu tekemään tiliä siitä, miten hän pystyy yhdistämään työn, perheen ja lapset. Vanhemmuus ei ole hyvinvointivaltiossa symmetrisoitunut eikä puhuminen sukupuolettomalla tavalla perheen ja työn yhdistämisestä poista sukupuolen merkitystä. (Julkunen 2004, 208.)

3.4 Sukupuolten tasa-arvokäsitysten ja käytännön yhteys

Suomi on heikon mieselättäjyyden yhteiskunta ja tasa-arvoajattelua hallitsevat naisen työmarkkina-asema ja julkiset palvelut. Tämä on tärkeää suomalaisessa palkkatyön yhteiskunnassa, johon integroituminen ilman työtä on vaikeaa. Feministisessä ajattelussa naisten palkkatyön vakiintuneisuus on kuitenkin kapea mitta naisten hyvinvoinnille, sillä siihen sisältyy muutakin kuin palkkatyö. Siihen kuuluvat lisäksi mm. vaikuttamisen mahdollisuus, demokratia, päätösten teon läpinäkyvyys, itsemääräämisoikeus sekä solidaarisuus ja oikeudenmukaisuus.

Suomalaisen naisen asema on vahvasti ankkuroitunut työllisyyteen, koulutukseen, sosiaalipolitiikkaan sekä lasten ja vanhusten hoitoa koskevaan julkiseen järjestelmään. Suomalaisen sukupuolimalliin kuuluu se, että naisten ansiotyössä käynti on normaalia. Suomessa sukupuolten yhtäläisyyden tai sukupuolineutraliteetin ideologia on vahva ja sukupuolten vastakkainasettelu on tuomittavaa. Suomessa ei myöskään hyväksytä ajatusta, että sukupuoli tuottaisi naisille erityisiä etuja. (Julkunen 1992, 146-147.)

Suomessa 1970-luvun alussa eriarvoisuuden perustaksi miellettiin erilaisuudet ja siksi sukupuolten välisiä eroja pyrittiin tietoisesti pienentämään. Sukupuolten välisten erojen korostamisen ymmärrettiin tuottavan konflikteja, johtavan ristiriitoihin sekä hankaloittavan sopeutumista muutoksiin. Miesten sukupuolirooleihin myös vaadittiin

muutoksia, mutta vain perhe-elämässä, julkiset roolit nähtiin sukupuolineutraaleina. Yhtäläistä kansalaisuutta tavoitellut tasa-arvoideologia oli kuin unisex-muoti: naiset ja miehet pukeutuvat samalla tavalla, mutta miesten vaatteisiin. (Kuusipalo 1999, 64.)

Maskuliinisuuden perinne ohjailee edelleen myös mielikuviamme hyvästä johtajuudesta. Naisjohtajan on oltava tiukka ja määräävä. Hän on mies naisten vaatteissa ja olomuodossa. Hänen etenemisensä urahierarkiassa on vaikeampaa ja hitaampaa kuin miesten. Ammatillainen on mielikuva sukupuolettomasta johtajasta, jonka tehtävänä on edistää organisaation menestystä. Sukupuolen häivyttäminen tai sukupuolineutraalius on ongelmallista siitä syystä, että sukupuolta koskeva keskustelu on helppo vaientaa tällä tavoin. (Lämsä & Hautala 2005, 251.)

Suomalaiselle tasa-arvokeskustelulle on ominaista tasa-arvon toteutumisen korostaminen, “meillä on jo tasa-arvo”, ja vaikeus havaita sukupuolta ja sukupuolieroja sekä ottaa niitä huomioon. Hallitseva tasa-arvokäsitys, “naiset ovat yhtä hyviä kuin miehet”, häivyttää sukupuolta ja sukupuolieroja eikä puutu sukupuolisokeuteen. Sukupuolineutraalisuutta ihannoiva suomalainen tasa-arvodiskurssi ilmenee esimerkiksi tavassa ymmärtää sukupuolinäkökulma ja tasa-arvo ainoastaan numeerisena kysymyksenä eli, ovatko naiset ja miehet tasapuolisesti edustettuina. (Saari 2006, 115-116.)

1970-luvun lopulla ja 1980-luvulla käsitys tasa-arvosta kuitenkin muuttui. Sitä alettiin pitää tasapainona ja määritellä tasapuolisuudeksi sukupuolten kohtelussa. Erilaisuuksia ei pidetty enää ongelmana vaan resurssina. (Koivunen 1996, 83-84.) 80-luvulla suomalainen naisliike omaksui 70-luvun radikaalifeminismin ja naisnäkökulmaisen feminismin ideoita. Naisnäkökulma kritisoi miehistä kulttuuria ja pyrki nostamaan naisten ajattelu- ja toimintatapojen yhteiskunnallista arvostusta. Tutkimuksellisenä lähestymistapana se johti havaintoon naispoliitikkojen huomattavasta panoksesta hyvinvointivaltion rakentamisessa. Pohjoismaissa naisten edustus politiikassa on moniin muihin maihin verraten korkea. (Kuusipalo 2006, 30.)

Suomessa naiskeskeinen feminismi, jota kutsutaan myös vahvuusfeminismiksi, upposi hedelmälliseen maaperään. Se hylkäsi 60-lukulaisen tasa-arvostrategian, joka perustui naisten kulttuurisen paikan hylkäämiseen ja miehiseen kulttuuriin sulautumiseen.

Naisnäkökulma antoi mahdollisuuden arvioida naisten elämänehtoja, toimintatapoja, työtä sekä arvomaailmaa uudella tavalla, eikä ainoastaan valtakulttuurin näkökulmasta. Naiskeskeinen feministinen näkökulma kohdisti huomion juuri niihin asioihin, joissa sukupuolierot vaikuttivat. Esimerkiksi naissukupuolta pidettiin haittana politiikassa ja naisvaltaiset ammatit olivat aliarvostettuja. (Kuusipalo 1999, 70-71.)

Olipa kyseessä erilaisuus- tai samanlaisuusperiaatteisiin nojautuva tasa-arvopolitiikka, molemmissa on ristiriitoja. Se mikä samanlaisuusperiaatteeseen nojautuvassa tasa-arvopolitiikassa näyttää neutraalilta, on erilaisuusnäkökulmasta katsottuna itse asiassa puolueellista. Ongelma on siinä, että sukupuolineutraali tasa-arvopolitiikka ottaa miehisen normin lähtökohdakseen, mutta myös se, että se arvottaa naisten erilaiset olosuhteet ja tarpeet negatiivisesti ja pitää niitä normeista poikkeavina. Siis samanlaisuusajattelun mukaan sukupuolten välinen eriarvoisuus usein oikeutetaan juuri naisiin liitetyillä eroilla, mutta erilaisuusajattelusta lähtevä tasa-arvopolitiikka arvottaa naisten erityistarpeita positiivisesti ja antaa niille julkista tunnustusta. Tätäkin näkemystä on arvosteltu siitä, että jos tällaiseksi tarpeeksi nostetaan esimerkiksi perheen ja työn yhdistäminen, se vain vahvistaa perinteistä perheensisäistä työnjakoa ja aiheuttaa ongelmia naisvaltaisilla aloilla. Suomessa on paljon keskusteltu siitä, että naisvaltaisten alojen työnantajat joutuvat kustantamaan lastenhoitovapaat. Toisaalta, kuten Kuusipalo (2002, 216-217) väittää, niillä pitäisi olla siihen varaa, sillä palkkaerojen takia naisvaltaisten alojen työnantajien palkkakustannukset eivät ole niin suuret kuin miesten aloilla.

Käytännössä tasa-arvopolitiikka ei ole yhtä selkeärajaista kuin miltä se teoreettisissa keskusteluissa vaikuttaa. Esimerkiksi työelämän tasa-arvoa ei voi toteuttaa ilman, että puututaan naistyöntekijöitä koskeviin ongelmiin, kuten raskausajan työoloihin tai lastenhoito-ongelmiin. Muutos on vaikuttanut myönteisesti myös diskurssin tasolla ja on avannut julkista keskustelua asioista, jotka aikaisemmin kuuluivat vain yksityiselämään. Naisten työn ja perheen yhteensovittamisen ongelmiin on voitu puuttua ja niistä on voitu julkisesti puhua. (Kuusipalo 2002, 217.)

Tasa-arvopolitiikassa on vallinnut myös vastakkainasettelu erilaisuus- ja samanlaisuusajattelun välillä. Kun erilaisuusajattelu sai sijaa tasa-arvopolitiikassa, monet aikaisemmin naisen ja perheen yksityisinä ongelmina pidetyt asiat politisoituivat. Vaikka

niitä ei aina pystytty ratkaisemaan, niin ne ainakin tulivat tunnustetuiksi lainsäädännössä. (Kuusipalo 2002, 218.)

Erilaisuusajattelun pohjalta toimivat myös naisiin kohdistuvat positiiviset erityistoimet, jotka eivät olisi mahtuneet sukupuolineutraaliin tasa-arvodiskurssiin. Tämän näkökulman mukaan naisten yhtäläisiä mahdollisuuksia ei olisi pystytty takaamaan ainoastaan neutraalin lainsäädännön avulla, vaan antamalla naisille tasoitusta. Tätä ei tehty sen tähden, että naisia olisi pidetty heikompana ryhmänä vaan siksi, että vallitsevat käytännöt suosivat miehiä.

Sukupuolikiintiöillä on yritetty parantaa naisten asemaa positiivisilla erityistoimilla. Suomen lainsäädännössä taattiin naisille kiintiöitä komiteapaikoista sillä perusteella, että he kuuluivat niissä vähemmistöön (Kuusipalo 2002, 217). Naisten aliedustusta ei selitä miesten pätevyys eikä naisten epöpätevyys, vaan sukupuolisyryntä (Kuusipalo 1999, 76). Aluksi kiintiöpykälää ei otettu lakiin, koska uskottiin paikkojen jakautuvan tasapuolisesti. Näin ei kuitenkaan tapahtunut ja vuonna 1995 tasa-arvolakiin lisätyn kiintiösäädöksen johdosta kuntien lautakunnissa on nyt naisia lähes puolet ja aikaisempaan verrattuna muutos on ollut huomattava. (Nikula 1999, 137.)

Suomalaisen politiikan tutkimuksessa on paljon keskusteltu siitä, mitä naiset tuovat politiikkaan, miten he toimivat ja millaisia kysymyksiä he nostavat esiin päätöksenteossa. Tutkimukset ovat osoittaneet, että naiset ovat perinteisesti keskittyneet koulutuspolitiikan sekä sosiaali- ja terveystalouden alueille. Sukupuolen mukainen segregatio on rajoittanut naisten vaikutusmahdollisuuksia politiikassa, mutta samalla se on tarjonnut naiselle resursseja vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon ja myöhemmin mahdollisuuksia myös muuttaa sukupuoleen perustuvaa työnjakoa. Kunnallisiin lautakuntiin ja kunnanhallitukseen sovellettavat sukupuolikiintiöt olivat jo Anne Maria Hollin, Eeva Luhtakallion ja Eeva Raevaaran sukupuolikiintiötutkimuksen alkaessa ehtineet merkittäväällä tavalla murtaa eri politiikkasektorien miesvaltaisuutta. Tästä huolimatta tutkimukseen osallistuneet haastateltavat pitivät naisia edelleen erityisesti perinteisten naisalojen, kuten sosiaali- ja terveystalouden sekä koulutuksen asiantuntijoina ja toimijoina. Toimialat pidettiin edelleen politiikassa ns. pehmeinä sektoreina huolimatta niihin liittyvistä taloudellisista panoksista. (Raevaara 2007, 127-128.)

Erilaisuusajattelun vaikutus näkyy siinä, että osa saman tutkimuksen haastateltavissa koki sukupuolieron kunnallispolitiikassa erityisesti naisten mukanaan tuomana ja uudenlaisena politiikan tekemisen tapana. Tässä tavassa korostuivat erityisesti naisten omaama arjen asiantuntemus ja näkökulma sekä heidän avoimuutensa ja perehtyneisyytensä käsiteltäviin asioihin. Tämä kaikki kertoi sukupuolikiintiöiden myönteisistä vaikutuksista kunnalliseen politiikkaan ja naisten tärkeästä roolista suomalaisen kunnallispolitiikan demokratisoimisessa. Mutta edelleen erilaisuusajattelun mukaisen näkökulman vaarana on naisten ja naisellisten piirteiden essentialisoiminen ja sukupuolierojen mieltäminen muuttumattomiksi naisellisiksi tai miehiseksi politiikan tekemisen tavoiksi. (Raevaara 2007, 144-145.)

Samanlaisuus- ja erilaisuusajattelun päällekkäisyys näkyy sukupuolikiintiötutkimuksen aineistossa vahvasti niissä ristiriitaisissa odotuksissa joita naisiin toimijoina kohdistettiin. Yhtäältä sukupuolta pidettiin poliittisesti merkityksettömänä seikkana, mutta silti naisilta vaadittiin samanlaisuutta. Toisaalta naisille asetettiin moninaisia sukupuoleen liittyviä odotuksia kunnallispolitiikan hoitamisessa siitä, miten naiset saavat toimia ja mikä heille ei ole sallittua. Näiden ristiriitaisten vaatimusten voi arvioida rajoittavan naisten toimintatilaa ja asettavan voimakkaita paineita naispuolisille kuntatoimijoille. (Saari 2007, 249.)

Sukupuolikiintiötutkimuksesta nousi esiin kaksi toisistaan jyrkästi poikkeavaa ryhmää: feministinaiset ja vastustajamiehet. Feministit ja vastustajat käyttivät "epäitsekkäämpiä" argumentteja selittäessään kantaansa eivätkä kiintiöistä puhuessaan konstruoinet itseään poliittisina subjekteina, jotka ovat henkilökohtaisesti joko menettäneet tai saaneet lisää valtaa. Feministit argumentoivat sekä sukupuolten tasa-arvon puolustamisen ja lain kunnioittamisen että yleisemmin naisten asian ajamisen hengessä. He asemoivat itsensä tasa-arvon mallikannattajiksi, mutta identifioivat itsensä samalla paitsi puolueensa myös sukupuolensa edustajiksi. Sitä vastoin kiintiöiden vastustajat eivät korostaneet sukupuolisubjektisuuttaan, vaan perustelivat kiintiöiden vastustamista sillä, että päätöksenteon laatu heikkenee ja demokratian toimivuus kärsii. Vastustajien puheessa kiintiöiden toimeenpanon mukanaan tuomat muutokset konstruointiin uhaksi paikallispolitiikan ja demokratian hyvälle ja normaalille toiminnalle, joiden puolustajan paikan he haastatteluissa herkästi ottivat. (Hollu, Luhtakallio & Raevaara 2007, 93.)

Liberaalin ajattelutavan mukaan sukupuolten tasa-arvon problematisoimatta jättäminen tulee usein ilmi käytännössä. Raevaara ja Saarikoski (2002, 283) analysoivat artikkelissaan eduskunnan kiintiökeskustelua. Kirjoittajien mukaan tasa-arvoa ja muutosta halutaan viedä eteenpäin, mutta naisten ja miesten keskinäisellä yhteisymmärryksellä. Tasa-arvon edistäminen keskustelussa ei ole prosessi, vaan lineaarisesti etenevä tarina, jolla on tulevaisuudessa onnellinen loppu. Voi olla, että tasa-arvo on menettänyt poliittisen potentiaalinsa, jos poliittisuus ja politisointi nähdään erottelujen, luokitusten ja vastakkainasettelujen tekemisenä. Liberaali ajattelutapa ilmenee usein käytännössä silloin, kun sukupuolten tasa-arvon politisointia ei pidetä tarpeellisena tai sitä pidetään jopa vahingollisena.

Käsitykset sukupuolten tasa-arvosta ovat vaikuttaneet myös vanhemmuuden diskurssiin Pohjoismaissa. Isyyden ja vanhemmuuden kysymykseen liittyvä feministinen kritiikki jakautuu kahteen hyvin erilaiseen näkökulmaan, jotka samalla ottavat kantaa lapsinäkökulman puolesta tai sitä vastaan. Suomessa ja muissa Pohjoismaissa tasa-arvoideasta johdettu jaetun vanhemmuuden idea on Suomessa saanut hallitsevan aseman. Sitä vastoin keskieurooppalaisen ja angloamerikkalaisen radikaalifeministisen suuntauksen mukaan naiset ja lapset näyttävät kuin luonnostaan liittyvän yhteen. (Nätkin 1997, 164.)

Isyyden diskursiivinen kategoria muodostui Suomessa vasta 1970-luvulla, silloin kun naisammattilaisten lisäksi myös muut alkoivat korostaa isyyden merkitystä. Isän kategoria syntyi paljolti niin kutsuttujen biologisten isien oikeuksien turvaamisesta. Kun avioerot ja huoltajuuskiistat lisääntyivät, ne samalla objektoivat miehen. Isän kategoria syntyi, koska häntä täytyi puolustaa ja biologisten isien oikeuksia turvata. 1970-luvun jälkeen isästä tuli aktiivinen vanhempi. Isä ei ollut enää pelkkä elatusvelvollinen tai siittäjä. (Nätkin 1997, 164.)

Tasa-arvodiskurssin ansiosta sukupuolineutraalista vanhemmuudesta tuli vanhemmuutta koskevassa keskustelussa keskeinen asia. Tänä päivänä Suomessa isyys vanhemmuuden merkityksessä on normi, joka on kohonnut äitikeskeisen ajattelutavan rinnalle. (Nätkin 1997, 164.) Toisaalta sukupuolineutraali vanhemmuus saattaa käytännössä tarkoittaa sukupuolisokeaa joustavuuspuhetta (Jokinen 2005, 74).

Sosiaalipoliittiset toimenpiteet yleensä ilmaistaan sukupuolineutraalein käsittein (puhutaan esimerkiksi vanhemmista), mutta käytännössä naiset ”valitsevat” mahdollisuuden, jossa he hoitavat lasta kotona ensin äitiyslomalla ja sitten kotihoidontuen turvin.

4 SOSIAALIPOLITIIKAN ROOLI JA MAHDOLLISUUDET SUKUPUOLTEN TASA-ARVON TOTEUTUMISESSA

4.1 Naisystävällinen sosiaalipolitiikka

Sosiaalipolitiikka ei ole sukupuolineutraalia. Sosiaalipolitiikan keinoin on tehty näkyväksi naisten työ, tähdätty sukupuolten välisten konfliktien ratkaisuun. Sosiaalipolitiikka on ollut tärkein väline sukupuolten välisten jakojen muuttamisessa yksityisen elämän piirissä. Sosiaalipolitiikalla on ollut laajemminkin merkitystä sille, millaisiksi sukupuolten väliset suhteet kulloinkin muotoutuvat.

Hyvinvointivaltioprojekti institutionalisoitui yhtäältä sosiaalivakuutusvaltioksi ja toisaalta sosiaalipalveluvaltioksi, mikä on avannut tilan naisystävälliselle sosiaalipolitiikalle. Universalismi sekä sosiaalivakuutuksessa että sosiaalipalveluissa on naisystävällisen sosiaalipolitiikan tärkein tunnusmerkki. (Anttonen 1994, 204-205, 222.)

4.1.1 Sosiaaliturvapolitiikka

1960-luvulla Suomi oli muuttumassa maatalousyhteiskunnasta palkansaajayhteiskunnaksi ja silloin politiikan piiriin nousi lastenhoitokysymys. Rakennemuutos oli kansainvälisesti katsottuna hyvin nopea, eikä yhden ansaitsijan ja kotiäidin perhemalli ehtinyt Suomessa vakiintua. Pekka Kuusi kirjassa “1960-luvun sosiaalipolitiikka” esitti lapsiluvun mukaan porrastettavaa lapsilisää, jonka saaminen edellyttäisi ensisynnyttäjiltä kasvatusopillista valmennusta. (Haataja 2006, 128-129.)

Perhekustannusten tasaustoimikunta ehdotti suurin piirtein samoin perustein maksettavaksi äidinpalkkiota, jonka tuli olla riittävän korkea, jotta se houkuttelisi äitejä jäämään kotiin. Koska nuoret äidit olivat suosittuja työmarkkinoilla, naisten asemaa pohtinut komitea esitti hoitolisää ja vuonna 1971 lapsiavustusta jota voisi käyttää tukena lapsen hoitamiseksi kotona. Kokopäiväisestä lasten päivähoitotarpeesta tuli näin

tyydytetyksi noin kymmenen prosenttia. Palveluja saivat vain taloudellisesti vaikeimmassa asemassa olevat perheet. (Haataja 2006, 128-129.)

Vuonna 1973 tuli voimaan laki lasten päivähoidosta. Seuraavana vuonna työssäkäyvien äitien mahdollisuutta hoitaa pientä lasta kotona syntymän jälkeen parannettiin pidentämällä äitiysrahakautta ja -loma-oikeutta kolmesta kuuteen kuukauteen. Tämä vähensi ansioäitien ristiriitoja lapsen hoidon ja työn välillä sekä paransi kotiäitien asemaa ja helpotti kuntien paineita järjestää hoitoa kaikkein pienimmille lapsille. (Haataja 2006, 128-129.)

Sen jälkeen kun perusedellytykset naisten mahdollisuuksille yhdistää ansiotyö ja perhe-elämä oli luotu, alettiin pohjustaa isien oikeuksia tasa-arvoiseen vanhemmuuteen ja lastensa hoitoon. Vuonna 1978 isät saivat äidin suostumuksella oikeuden jäädä kotiin kahdeksi viikoksi lapsen syntymän jälkeen ja vuodesta 1980 isien hoitovapaan kestoa lisättiin yhdeksään kuukauteen. Jaettavan vanhempainvapaan osuutta lisättiin vähitellen yhdestä kuuteen kuukauteen. Vuonna 1982 äitiyspäivärahan ansiokatosta luovuttiin. Pienetkin ansiot lisäsivät siten päivärahaa, mutta samalla sitä alettiin verottaa. (Haataja 2006, 129.)

Kotihoidontuen linja voitti 1980-luvun puolivälin päivähoitokompromississa, mikä johtuu myös päivähoitopaikoista vallinneesta pulasta. Vanha peruskysymys siitä, että äitien mahdollisuutta yhdistää ansiotyö ja perhe tulisi tukea kannustamalla isiä jakamaan lastenhoitoa, jäi taka-alalle. Huomio kiinnitettiin hoitomuotojen valintaan. Vuoden 1990-alusta lähtien kaikilla alle kolmevuotiailla lapsilla oli oikeus kunnalliseen päivähoitopaikkaan tai kotihoidontukea maksettiin korvauksena siitä, ettei lapsi käytä palveluja. (Haataja 2006, 130.) Sosiaalipolitiikka on avannut mahdollisuuden tasa-arvoisempaan vanhemmuuteen, mutta tasa-arvo on silti vain osin sosiaalipoliittisten järjestelmien piirre. On edelleen harvinaista, että isät pitäisivät varsinaista vanhempainlomaa, siitä huolimatta että isyysloman suosio on kasvanut. (Julkunen 1999, 90.)

Suomalainen sosiaalipolitiikka kannustaa naisia työhön ja tekee tilaa työssäkäyvän naisen äitiydelle. Äitiysrahan alkuvaiheessa vuosina 1963-1974 äitiysloma oli noin

kolme kuukautta, mikä tarkoittaa että äidin olisi pitänyt palata työhön vauvan ollessa kahden kuukauden ikäinen. Monien uudistusten jälkeen Suomen äitiys- ja vanhempainrahakausi on nyt 43-44 vk, joka kansainvälisestäikin vertaillen on varsin pitkä. (Julkunen 1999, 92.)

Suomen sosiaalivakuutusvaltion universalismi on naisystävällisen sosiaalipolitiikan tärkeä ehto. Myös naisten työhön osallistumisen yleisyys merkitsee sitä, että suurin osa naisista on oikeutettu ansiosidonnaisiin etuuksiin. Sosiaalivakuutusta siis ei voi pitää ainoastaan miehisen palkkatyökansalaisuuden vahvistajana. Voi myös ajatella, että Suomessa naisten ansiotyöstä on tullut tärkeä toimeentulon turvaaja. Äideille kansalaisina, äiteinä ja palkattomina hoivaajina ei ole pystytty turvaamaan riittävä toimeentuloa ja elämisen varmuutta. (Anttonen 1994, 216.)

Naisystävällisyys- ja naisalistusselitykset kulkevat lähekkäin. Sosiaalipolitiikan naistutkijat ovat sitä mieltä, että sosiaalipoliittiset järjestelmät myös ylläpitävät sukupuolten sosiaalipoliittisten etuuksien epätasa-arvoa. Esimerkiksi eläke-etuudet suhteutetaan ansiotuloihin ja työvuosiin, eivätkä kokopäiväinen äitiys ja palkaton hoivaaminen kartuta eläketurvaa, vaan pikemmin vähentävät sitä ainakin menetettyjen ansioiden takia. Kotiäideillä ei joissakin maissa ole oikeutta edes kansaneläketyyppiseen minimitoimentuloon. (Anttonen 1994, 205.)

Vaikka sosiaalivakuutus Pohjoismaissa tunnustaa myös äidit, se ei kuitenkaan ole onnistunut poistamaan kansalaisuuden kaksijakoisuutta. Yhtäältä ansiosidonnaisen ja toisaalta minimiturvan antava vakuutus ylläpitää kansalaisstatusten epäsymmetriaa. Koko elämänsä kotiäitinä ollut saa turvakseen minimieläkkeen, eivätkä kotihoidon vuosien määrä tai lasten lukumäärä vaikuta eläkkeen suuruuteen. Siitä huolimatta kansanvakuutusperiaate heikentää kansalaisuuden kaksijakoisuutta ja samalla myös mieselättäjyyttä. (Anttonen 1994, 215.)

4.1.2 Julkiset sosiaalipalvelut

Suomalainen hyvinvointivaltioprojekti alkoi toteutua 1960-luvulla ja silloin avautuivat mahdollisuudet uudentalaiselle sukupuolipolitiikalle. Projekti institutionalisoitui yhtäältä sosiaalivakuutusvaltioksi ja toisaalta sosiaalipalveluvaltioksi. Universalismista sosiaalivakuutuksessa ja sosiaalipalveluissa tuli naisystävällisen sosiaalipolitiikan tärkein tunnusmerkki. Universalismin periaate on ratkaisevalla tavalla laajentanut sosiaalisten oikeuksien ja kansalaisuuden sisältöä. (Anttonen 1994, 222.)

Suomen rakennemuutoksen nopeus 1960-luvulla edellytti kahta palkansaajaa perheessä. Äitien työssäkäyntiä tukevan linjan mukaan julkinen tuki kohdennettiin lasten päivähoitopalveluihin. Vuonna 1974 tuli voimaan laki lasten päivähoidosta ja vuoden 1990-alusta lähtien kaikilla alle kolmevuotiailla lapsilla oli oikeus kunnalliseen päivähoitopaikkaan. Pohjoismaissa valtio toimii naisten hoivaliittolaisena, ”kollektiivisena vaimona ja äitinä”. Sekä lasten päivähoidosta että vanhusten hoitamisesta on tullut julkinen ja yhteinen, mutta samalla myös organisoitu ja ammatillistettu asia. Joidenkin naisten erikoistuminen ammatilliseen hoivatyöhön antaa toisten naisten elämään lisää vapausasteita. (Julkunen 1992, 44-45.)

Pohjoismaissa naisten sosiaalisten oikeuksien laajeneminen on yhteydessä sosiaalipalveluvaltion institutionalisoitumiseen. Tässä prosessissa sosiaalipalveluilla on ollut naisille erityinen merkitys. Naisten tekemä työ tuottaa palveluksia, jotka ratkaisevalla tavalla ovat vaikuttaneet naisten mahdollisuuksiin yhdistää ansiotyö ja äitiys. Sosiaalipalvelut ovat naisille tärkeitä sosiaalisia oikeuksia kuten koulutus ja terveydenhuolto kaikille kansalaisille sukupuolesta riippumatta. Naisten työmarkkina-asema on siis monella tavalla sidoksissa hyvinvointivaltion palvelusektoriin. (Anttonen 1994, 218-219.)

Hoivan yhteiskunnallistuminen ja valtiollistuminen ei välttämättä muuta sosiaalivaltion toimintatapaa. Monet naistutkijat pitävät sosiaalivaltion palvelusektorin laajentumista naisten tasa-arvoistumisen ja vapautumisen ehtona ja hyvinvointivaltiota näissä

tulkinnoissa pidetään naisten liittolaisena. Pohjoismaissa naisten sosiaalivaltioriippuvuus on ensisijaisesti palvelu- eikä toimeentuloriippuvuutta kuten esimerkiksi USA:ssa ja Englannissa. Suomessa sosiaalipolitiikka on merkinnyt naisille mahdollisuutta irtautua miehestä, avioliitosta ja suvusta toimeentulonlähteenä. Avioriippuvuus on korvautunut sosiaalivaltioriippuvuudella. Sosiaalivakuutuksen ja -avustuksen kehittäminen on tässä suhteessa ollut erittäin tärkeä myös naisille. Lisäksi sosiaalipalvelut ovat vapauttaneet naisia yhteisöllisestä hoivavelvollisuudesta. Palvelujen ja hoivan yhteiskunnallistuminen on myös nopeuttanut naisten palkkatyöläistymistä ja samalla arjen prosessien politisoitumista. (Anttonen 1989, 51-52.)

4.2 Tasa-arvopolitiikka

Tasa-arvopolitiikkaa voi luonnehtia pehmeäksi, sillä sen toteuttaminen edellyttää muutoksia kaikkien asenteissa. Pakottamalla ei saavuteta pysyviä tuloksia. Suomessa tasa-arvopolitiikkaa pyritään kohdentamaan kaikille yhteiskuntaelämän alueille sekä erityisesti niihin yhteiskunnallisiin toimenpiteisiin, jotka vaikuttavat ihmisten elämään koko elinkaaren ajan. Kansalaisten yksityiselämään ei kuitenkaan puututa. Yksityiselämän alueella tapahtuneet muutokset tulevat ulkoisten elämänolosuhteiden muutoksista. (Nikula 1999, 132.)

Muutosta ei voi saada aikaan ilman yhteiskunnallisten rakenteiden sisällön ja yhteiskunnallista kanssakäymistä sääntelevien normien muuttamista. Vanha pohjoismainen periaate ”maata on lailla rakennettava” tarkoittaa, että käyttäytymistä ohjataan lainsäädännöllä, joka on vahvin yhteiskunnallinen tahdonilmaisu. Samalla edistetään asennemuutosta, jonka aika on tullut jo ennen lain säätämistä, koska se edellyttää riittävää poliittista kannatusta muutokselle. (Nikula 1999, 132.)

Suomessa Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee tasa-arvolainsäädäntöä, edistää hallituksen tasa-arvopoliittisten tavoitteiden toteutumista ja seuraa sukupuolten välisen tasa-arvon tilannetta.

Tasa-arvopyrkimyksistä huolimatta Suomen tasa-arvolaki ei kuitenkaan täytä Euroopan yhteisöjen komission asettamaa tasa-arvodirektiiviä ja se on siksi käynnistänyt valvontamenettelyn. Kyse on työhönottotilanteessa tapahtuvasta syrjinnästä määrättävän hyvityksen enimmäismäärän käytön rajoittamisesta. Tasa-arvolain muutoksen jälkeen hyvityksen yläraja ei enää koske työhönottotilanteessa kaikkein ansioituneinta työnhakijaa. (Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 194/2009.)

Sukupuoleen perustuvaa syrjintää epäilevällä henkilöllä on tasa-arvolain perusteella oikeus vaatia tuomioistuinteitse hyvitystä kokemastaan loukkauksesta. Tasa-arvolain mukainen hyvitys on mahdollinen seuraus muun muassa työelämässä, oppilaitoksissa, etujärjestöissä ja palveluntarjonnassa tapahtuneesta syrjinnästä. (Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 194/2009.)

Lisäksi tasa-arvolakiin lisätään seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän määritelmät. Seksuaalinen häirintä ja häirintä sukupuolen perusteella on jo nykyisin kielletty tasa-arvolaisissa, mutta käsitteiden sisältöä ei ole määritelty laissa, vaan ainoastaan lain perusteluissa. Muutoksella määritelmät nostetaan lain tasolle. (Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 194/2009.)

Pohjoismaisen tasa-arvopolitiikan keskeisenä sisältönä ovat olleet ja ovat edelleen ne toimenpiteet ja säännökset, joilla pyritään auttamaan naisten sopeutumista vallitseviin työelämän rakenteisiin, käytäntöihin ja toimintatapoihin. Se, miten ”naisten projekti” esitetään ja toteutetaan, ei ole yksiselitteistä. Tässä edelleen näkyy yhteys tasa-arvoajattelun keskeisiin teemoihin: muutetaan joko rakenteita ja käytänteitä naisille sopiviksi nais erityisyyssajattelun mukaisesti tai sopeutetaan naiset niihin miesnormisuutta edellyttäen. (Kangas 1998, 264.)

Naisten aliarvostettu ja näkymätön työ on ollut usein avantgardistista ja uutta luovaa perinteiseen politiikkaan verrattuna. Juuri marginaalisesta asemastaan johtuen naiset ovat olleet aktiivisia tasa-arvon, demokratian ja hyvinvoinnin puolestapuhujia. Tuloksena on syntynyt hyvinvointivaltion tasa-arvoistava sosiaalipolitiikka, esimerkiksi julkinen päivähoido, joka edisti sosiaalista oikeudenmukaisuutta hyvinvoinnin laajemmassa merkityksessä. Vaatimus naisten yhtäläisestä osallistumisesta päätöksentekoon johti syvempään käsitykseen demokratiasta ja toi esiin muitakin

marginaaliin jääneitä ryhmiä. Näillä kokemuksilla on ollut paljon käyttöä myös globalisaation hallinnassa. Poliittika on kuitenkin myös työpaikka, jossa naisille näyttää jäävän vain kaksi vaihtoehtoa. Heidän tulee joko mukautua miesnormiin tai jäädä marginaaliin. Marginaalista usein alkaakin muutos, joka etsii uudenlaista tapaa määrittellä sekä politiikkaa että sukupuolta.

(Kuusipalo 2006, 34.)

4.3 Sukupuolikiintiöt

Naiskiintiöitä käytetään yhtenä menetelmänä valittaessa henkilöitä koulutukseen tai tietyille työmarkkina-aloille, muuan muassa sen takia että saataisiin useampia naisia perinteisesti miesvaltaisille aloille. Sukupuolikiintiöitä on yleisesti käytetty opettajakoulutuksen valinnoissa tarkoituksena estää liian monen naisen sisäänpääsy. Tässä tapauksessa kiintiöitä on käytetty miesten eduksi ja heitä on voitu valita opettajakoulutukseen ja pystytty näin syrjäyttämään paremmat kvalifikaatiot omaavat naiset. Nämä toimenpiteet eivät ole herättäneet sellaista keskustelua ja vastustusta kuin naiskiintiöt. (Dahlerup 1990, 84.)

Suomessa sukupuolikiintiöitä ja niiden vaikutuksia kunnallispolitiikassa ovat tutkineet Holli, Luhtakallio ja Raevaara. Kiintiöillä viitataan yleensä positiivisiin erityistoimiin, jossa eri ryhmien osuudet politiikassa, työelämässä tai koulutuksessa varmistetaan määrittelemällä niille etukäteen lukumääräiset rajat. Tässä tutkimuksessa sukupuolikiintiöillä tarkoitettiin ennen kaikkea Suomen vuoden 1995 tasa-arvolakiin lisättyä määräystä, jonka mukaan "valtion komiteoissa, neuvottelukunnissa ja muissa vastaavissa toimielimissä sekä kunnallisissa toimielimissä lukuun ottamatta kunnanvaltuustoja tulee olla sekä naisia että miehiä vähintään 40 prosenttia, jollei erityisistä syistä muuta johdu." (Holli 2007, 33.)

Kiintiösäädöksen määrälliset vaikutukset kuntatasolla ovat olleet huomattavat. Ennen kaikkea se tasoitti naisten ja miesten osuuden kunnanhallitusten ja lautakuntien jäseninä 40-60 prosenttiin. Kiintiöt poistivat myös paikallispolitiikassa siihen asti vallinneen vahvan vaakasuoran sukupuolisegregaation, jossa naiset olivat perinteisesti toimineet

politiikan ns. pehmeillä aloilla (sosiaaliturvalautakunta, koululautakunta ym.) ja miehet ns. kovien alojen lautakunnissa (tekniset lautakunnat). Vuodesta 1997 kaikkien alojen lautakunnissa on vallinnut sukupuolten tasapaino. Kiintiösäädös tasoitti myös alueelliset erot sukupuolten osuudessa kunnanhallitusten ja lautakuntien jäseninä ja poisti alueelliset erot naisten ja miesten rekrytoimisessa kunnallisiin toimielimiin. Käytännössä tapahtui siis miesten yliedustuksen tasoittamista. (Holli 2007, 40, 42, 45.)

Laadulliset muutokset olivat myös huomattavat. Päättäjien kenttä oli laajentunut, naisten asema vahvistunut ja sukupuolten välinen tasa-arvo lisääntynyt kunnallisessa päätöksenteossa.

Sukupuolikiintiölain aikaansaama asennemuutos kunnallisissa päättäjissä oli pakottanut muuttamaan pinttyneitä ajattelutapoja naisille ja miehille sopivista tehtävistä ja rooleista. Tällä tavalla se oli myös nopeuttanut tasa-arvoistumiskehitystä, joka muuten olisi ehkä kestänyt paljon pidempään. Päätöksen teosta ja sen valmistelusta oli tullut avoimempaa ja läpinäkyvämpää. Kunnallispolitiikassa käsiteltävät asiat olivat myös monipuolistuneet. Naisten mukanaan tuomat näkökulmat demokratisoivat kunnallista päätöksentekoa ja avasivat uusia ulottuvuuksia kunnallisten toimielinten keskustelukulttuuriin. (Holli 2007, 58-59, 63, 84.)

Kielteisiin vaikutuksiin kuuluvat ennen kaikkea vastarinta ja ennakkoluulot, joita kiintiöiden toimielimiin tuomat naiset saivat kokea valtaa menettäneiden miesten taholta. Siihen liittyi myös pyrkimyksiä siirtää valtaa kiintiöiden ulottumattomiin tai puolueiden sisäisissä valtataisteluissa käyttää kiintiöitä välineenä epämieluisen henkilöiden sivuuttamiseen. (Holli 2007, 85.)

Kiintiöt eivät lisänneet kiinnostusta kunnalliseen tasa-arvotyöhön, monille kunnallispolitiikan toimijoille kiintiölaki oli jo itsestään riittävä tasa-arvotoimi, jonka lisäksi muulle tasa-arvotyölle ei enää löytynyt perusteita. Kiintiösäädöksen toteuttamisesta tuli synonyymi kuntien tasa-arvotyölle, mutta samalla myös tapa laiminlyödä kunnan muita tasa-arvovelvoitteita. (Luhtakallio, Raevaara, Holli & Saari 2007, 247.)

Yhteenvetona voidaan todeta, että naisten nähtiin tuoneen kunnalliseen päätöksentekoon

uusia ja erilaisia näkökulmia ja tapoja toimia, mutta ne eivät olleet kääntäneet kunnallispolitiikan suuntaa perustavasti naisystävällisemmäksi (Holli 2007, 72). Sukupuolikiintiöiden käyttöönotto on selvä esimerkki tavasta yrittää organisatorisin menetelmin ratkaista poliittisia ja asenteellisia ongelmia. Siksi se ei voi koskaan olla ratkaisu sanan varsinaisessa merkityksessä, kuten Dahlerup (1990, 99) toteaa, vaan korkeintaan sillä voidaan myötävaikuttaa ratkaisun löytämiseen.

Kaikesta huolimatta sukupuolikiintiöt mursivat kunnallispolitiikan vaakasuoran työnjaon sukupuolittuneet rakenteet ja asettivat naiset ja miehet toimimaan ja kilpailemaan asemista samoilla areenoilla (Saari 2007, 249).

4.4 Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ja tasa-arvosuunnitteluvelvoite

Vaikka suomalaisella naisella on kansainvälisesti verrattuna hyvä koulutus, hänet palkataan usein määräaikaiseen työsuhteeseen. Nuoret korkeasti koulutetut naiset menestyvät heikommin kuin vastaavan ikäiset ja vastaavan koulutuksen omaavat miehet. Sukupuoli, mutta myös ikä merkitsevät suoriutumisessa enemmän kuin koulutus. Oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon haaste on eettinen: ei voi pitää hyvänä ja oikeana asiana, että nuoret naiset sekä iäkkäät naiset ja miehet ovat heikommassa asemassa työpaikkoja täytettäessä ja työntekijöitä ylennettäessä. (Lämsä & Hautala 2005, 31.)

Sukupuolten tasa-arvoa ei voida edistää tehokkaasti ilman sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista kaikkeen toimintaan. Tasa-arvolaisissa on viranomaisiin kohdistuva velvoite, jonka mukaan viranomaisten on edistettävä tasa-arvoa kaikessa toiminnassaan. Velvoite tarkoittaa käytännössä sukupuolinäkökulman ja tasa-arvon edistämisen valtavirtaistamista kaikkeen toimintaan. Valtavirtaistamisen ideana on, että sukupuolinäkökulma sekä sukupuolten tasa-arvon edistäminen tuodaan aikaisemmin sukupuolineutraaleina pidettyihin yhteyksiin. Sukupuolivääristymien ja niiden aiheuttamien valtaerojen purkaminen on valtavirtaistamisen varsinainen päämäärä. Valtavirtaistamisen keskeisen työkalun, sukupuolivaikutusten arvioinnin avulla analysoidaan sitä, millaisia vaikutuksia sillä on naisiin, miehiin ja sukupuolten väliseen

tasa-arvoon. Se edellyttää koulutusta kaikilla tasoilla ja yhteistyötä naistutkimuksen ja tasa-arvotoimijoiden kanssa. Sukupuolivaikutusten arviointia voidaan kohdistaa myös henkilöstöpolitiikkaan ja erityisesti palkkausjärjestelmään, sen soveltamiskäytäntöihin sekä vaikutuksiin naisten ja miesten palkkoihin sekä niiden eroihin. (Saari 2007, 241.)

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen edellyttää selviä tasa-arvopoliittisia tavoitteita ja julkista keskustelua sekä poliittisen tahdon ilmausta. Valtionhallinnon rakenteiden ja prosessien tulee ottaa lähtökohdakseen muuttaminen, eikä vain jonkin uuden osan sisällyttäminen vanhoihin rakenteisiin ja toimintamalleihin. (Saari 2006, 116.)

Toinen tasa-arvolain tarjoama keskeinen työväline tasa-arvon edistämiseksi on tasa-arvosuunnitteluelvoite. Kuntien osoittamasta vastahakoisuudesta huolimatta tasa-arvosuunnittelun voi odottaa lähitulevaisuudessa lisääntyvän. Tasa-arvolain uudistuksessa vuonna 2005 tasa-arvosuunnitteluelvoitetta tiukennettiin ja henkilöstön edustajien toimintamahdollisuuksia tässä asiassa ja erityisesti palkkatasa-arvon seurannassa vahvistettiin. Suunnitelman tulee sisältää selvitys tasa-arvotilanteesta, suunnitellut toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi sekä arvio aiemmin toteutettujen toimenpiteiden tuloksista. Jos luottamushenkilöt ja henkilöstön edustajat aktivoituvat asiassa, tasa-arvosuunnitelmasta voi kehittyä tehokas tasa-arvon edistämisen työkalu sekä henkilöstöpoliittisen että kuntalaisiin ja muuhun yhteiskuntaan kohdistuvan tasa-arvon edistämiseksi. (Saari 2007, 241-242.)

5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmassani lähestyin sukupuolten tasa-arvon käsitettä naistutkimuksen ja sosiaalipolitiikan näkökulmasta sekä tutkin sukupuolten käsitysten ilmenemistä ja vaikutuksia suomalaisessa hyvinvointivaltiossa.

Kaikki tutkielmassa esitetyt käsitykset ovat olleet aktiivisessa käytössä hyvinvointivaltion kehittymisen aikana, mutta yksikään niistä ei ole johtanut sukupuolten tasa-arvon saavuttamiseen. Tutkimukseni perusteella on todettavissa, että sukupuolten tasa-arvokäsitykset eivät johda sukupuolten tasa-arvoon hyvinvointivaltiossa, vaan ainoastaan sukupuolten eriarvoisuuden vähenemiseen. Olipa kyseessä samanlaisuus-, erilaisuus, tai hyvinvointivaltion teoreetikkojen ajattelu, kaikki käsitykset ovat olleet riittämättömiä muuttamaan hyvinvointivaltion sukupuolten välisiä suhteita täysin tasa-arvoisiksi.

Tutkielmastani käy ilmi, että liberalistisessa mahdollisuuksien tasa-arvo-ajattelussa ei nähdä olosuhteiden - syntyperän, varallisuuden ja vallan - merkitystä tasa-arvon toteutumisessa. Siinä ongelmaa pidetään ratkaistuna, vaikka tosiasiansa on otettu vasta ensimmäinen askel tasa-arvon tiellä. Naistutkimus painottaa, että kun perinteet, asenteet ja talouden rakenteet käytännössä estävät tasa-arvon toteutumista, niin muodollisesti tasavertaiset oikeudet saattavat jopa vahvistaa etuoikeutettujen asemaa. Ne luonnollistavat ja oikeuttavat yksilöiden epätasa-arvoa ja pitävät sitä heidän vapaista valinnoista tai luonnon väistämättömyyksistä johtuvana.

Vaikka naisten ja miesten juridinen samanarvoisuus on toteutunut ja suomalaisten naisten ansiotyö yleistynyt, naiset ovat edelleen toisarvoisia työmarkkinoilla (pätkätyöt, segregoituneet työmarkkinat, matalat palkat). Samanlaisuusajattelun mukaisessa tasa-arvossa ja sukupuolineutraaliudessa miehiset arvot säilyvät normina, jolloin naisten on yritettävä saavuttaa miesten asema ja tulla itse asiassa miesten kaltaisiksi.

Erilaisuusajattelukaan - jossa sukupuolierot nähdään resurssina - ei johtanut tasa-arvoon. Sukupuoliroolien stereotyypit oikeuttavat ja luonnollistavat rakenteellista

sukupuolisyrrjintää. Naisten tasavertaisen mutta erilaisen hoivaajaroolin ihannointi on yhdistettävissä patriarkaalisiin arvoihin ja perinteiseen sukupuolijärjestelmään. Tasa-arvon toteuttamisen vaikeus piilee edelleen siinä, että ei osata sekä käyttää erilaisuutta että ylittää sitä.

Hyvinvointivaltion teoreetikkojen visioinnissa mm. traditionaalisen tasa-arvokoodin epäsymmetrinen riippuvuus muuttuu symmetrisemmäksi riippuvuudeksi, koska puolisoiden toimeentulo ja elämäntapa riippuvat sekä omasta että toisen asemasta ja tuloista. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että tasa-arvon symmetrinen riippuvuus jää edelleen vain visioksi.

Suomalainen hyvinvointivaltio ei ole pystynyt takaamaan sukupuolten yhtäläisiä oikeuksia. Naisten läsnäolo politiikassa, koulutuksessa ja työmarkkinoilla ei myöskään riitä poistamaan sukupuolten eriarvoisuutta. Hyvinvointivaltio ei ole poistanut ristiriitaa naisten itsensä määrittelyssä eli siinä, tuleeko hänen pyrkiä miehen kanssa samankaltaiseksi vai rakentaa naisille itselleen ominaista elämää. Modernikaan hyvinvointivaltio ei ole pystynyt eliminoimaan naissukupuolesta aiheutuvaa haittaa.

Kaikesta huolimatta ilmaisu ”sukupuolten tasa-arvo” on yleisesti hyväksytty ja sitä käytetään sekä lainsäädännössä että puhekielessä. Tasa-arvon asettaminen lopulliseksi tavoitteeksi helpottaa käsitteen hyväksymistä. Toisaalta sukupuolten tasa-arvo -käsitteen liiallinen käyttö voi johtaa myös siihen, että tasa-arvoa pidetään Suomessa jo saavutettuna.

Tasa-arvokäsityksiä suomalaisessa hyvinvointivaltiossa ja sosiaalipolitiikassa on käytetty myös onnistuneesti ja se on vähentänyt sukupuolten eriarvoisuutta. Suuntaa antavina ne ovat erittäin arvokkaita ja ovat tuottaneet myönteisiä tuloksia.

Kuten tutkielmastani käy ilmi, sosiaalipolitiikalla hyvinvointivaltiossa on suuri rooli ja paljon mahdollisuuksia sukupuolten eriarvoisuuden vähentäjänä. Universalismi niin sosiaalivakuutuksessa kuin sosiaalipalveluissakin on naisystävällisen sosiaalipolitiikan kaikkein tärkein tunnusmerkki. Universalismin periaate on laajentanut kansalaisuuden sisältöä ja sosiaalisia oikeuksia. Sosiaalipolitiikan avulla on tehty näkyväksi naisten työ ja sosiaalipolitiikka on ollut tärkeä väline sukupuolten välisiä jakoja muutettaessa sekä

työelämässä että yksityisten elämän piirissä. Sosiaalipolitiikalla on tärkeä moraalinen tehtävä. Sosiaalipoliittiset uudistukset ovat vaikuttaneet siihen, että sukupuolten suhteet ovat muuttuneet tasa-arvoisemmiksi ja ovat tällä tavalla vaikuttavat ihmisten asenteisiin. Sosiaalipolitiikalla on suuri vastuu siitä, millaisiksi yhteiskunnalliset asenteet muotoutuvat. Feministinen tutkimus kuitenkin painottaa, että sosiaalipoliittiset järjestelmät samalla ylläpitävät naisten ja miesten välisten erojen epäsymmetriaa.

Suomalainen hyvinvointivaltio on panostanut ihmisten (ja sukupuolten) väliseen eriarvoisuuden vähentämiseen ja saavutuksia voi pitää merkittävinä. Naisten yksityiseen ja näkymättömään elämäntilanteeseen kuuluvasta hoivasta on tullut julkinen. Hoivan yhteiskunnallistaminen on ollut tärkeä osa myös pohjoismaista demokratia- ja tasa-arvoajattelua ja palkaton hoiva on kaikissa teollistuneissa maissa vähentynyt. Siitä huolimatta naiset tekevät edelleenkin paljon palkatonta hoivatyötä. Koska hoivatarpeet lisääntyvät koko ajan, yksi tulevaisuuden haaste on miesten osallistuminen hoivatyöhön.

6 EPILOGI

Koska aikaisemmat ratkaisut eivät ole johtaneet sukupuolten eriarvoisuuden poistamiseen, on syytä harkita uudenlaisia mahdollisuuksia ja asettaa tasa-arvotavoitteita uudestaan. Avainasemassa tasa-arvoon pyrkimisessä on edelleen se, miten tasa-arvo käsitetään. Mikäli käsitykset eivät ole ajan tasalla, on syytä ryhtyä niitä muuttamaan.

Sekä Susanne Kappelerin käsitys sukupuolten tasa-arvosta että Tuija Pulkkisen ja Jaana Kuusipalon postmoderni käsitys sukupuolesta ja tasa-arvosta antavat pohtimisen aihetta ja näyttävät uuden, perustavamman suunnan etsimisen tiellä.

Kappeler (1995, 151) muistuttaa, että marxilainen kritiikki ja yhteiskuntaluokka-analyysi johtavat luokattomaan yhteiskuntaan, ei luokkien väliseen tasa-arvoon. Samalla tavalla *rasismin kritiikin seurauksena ei ole tasa-arvoisten rotujen yhteiskunta vaan yhteiskunta, joka ainoastaan lakkauttaa rasistisen ideologian ja rasismin. Feministisen sukupuolikritiikin seurauksena ei ole sukupuolten tasa-arvo vaan sukupuolten poliittisten rakenteiden poistaminen.* Se ei tarkoita sukupuolierojen kieltämistä eikä androgyyni-ihanteen oletusta. Kysymys ei ole ollenkaan sukupuolieroista vaan sukupuolten välisestä konfliktista ja vastakkainasettelusta. Niin kauan kun miesten intresseihin sisältyy valta naisiin, on naisten intressien mukaista vapauttaa itsensä alistamisesta. Se tarkoittaa sukupuolten välistä poliittista taistelua, jonka tavoitteena on patriarkaalisesta vallan ja siihen pohjautuvien sukupuolten välisten valtasuhteiden poistaminen.

Sukupuoleen perustuva alistamisen ideologia on niin vahva, että se pystyy tunkeutumaan lähes millaiseen järjestelmään tahansa. Siksi yritykset vähentää sukupuolten eriarvoisuutta johtavat parhaassa tapauksessa vain alistamisen vähenemiseen, mutta eivät täydelliseen tasa-arvoon.

Kappelerin käsitys on edellisempiä perustavampi ja sen johtopäätöksenä on, että sukupuolten poliittisten rakenteiden ja ideologian poistamisen jälkeen emme tarvitse sellaista käsitettä kuin sukupuolten tasa-arvo. Samalla tavalla rasismin ja rasistisen

ideologian loppuminen johtaisi siihen, että rotujen tasa-arvosta tulee tarpeeton käsite.

Pulkkisen ja Kuusipalon postmoderni käsitys sukupuolten tasa-arvosta ei ole kaukana Kappelerin tasa-arvokäsityksestä. Tutkielmassani käsittelin kaksi ensi näkemältä toisilleen vastakkaista feminististä tapaa suhtautua eroon miehen ja naisen välillä: samanlaisuus- ja erilaisuussuuntaus. Ensimmäinen vastustaa käsitystä olemuksellisesta erosta naisen ja miehen välillä ja toinen rakentaa feminismin nimenomaan tällaisen eron oletukselle. Pulkkinen kirjassaan (1998, 173-175) ”Postmoderni politiikan filosofia” väittää molempia lähestymistapoja muodoltaan perustahakuisiksi, sillä molemmat yrittävät riisua ylimääräisiä kerroksia ytimen löytämisen toivossa. Niin tärkeinä kuin edellä mainitut feministiset strategiat ovatkin naiseuden identiteetille ja sukupuolihierarkioiden vastustamiselle, sekä samanlaisuus- että erilaisuusajattelutavoille sosiaalinen sukupuoli on keinotekoisesti rakentunut, päinvastoin kuin sukupuolisuus sen alla. Se on moderni pyrkimys poistaa sosiaalinen sukupuoli ja paljastaa todellisuus. Samanaikaisesti biologisen sukupuolen rajat modernissa asetetaan jatkuvasti kyseenalaiseksi. Sen sijaan postmoderni ei ainoastaan aseta oletettua perustaa kyseenalaiseksi, se kyseenalaistaa itse erottelun: sukupuolen pinta - sukupuolen perusta (sosiaalinen – biologinen sukupuoli).

Postmodernin ajatteluun liittyvää strategiaa on kuvattu sanalla "displacement" (hajauttaminen), jolla se erottautuu niin samanlaisuus- kuin erilaisuusteorian strategiasta. Kun erilaisuusteoria pyrkii saamaan naiset keskiöön, postmoderni pyrkii hajottamaan ne. Postmoderni kritiikki pitää vastakkainasettelua "samanlainen vai erilainen" ansana, joka luokittelee naisia joko miesten kaltaisiksi tai erilaisiksi, mutta miehiä huonommiksi. Tämä ajattelu, jonka mukaan naisia vaaditaan muuttumaan samanlaisiksi tai pysymään muuttumattomina, uusintaa sukupuolihierarkiaa eli naisisen alemmaa statusta. Tällaisen kaksijakoisen (naiset/miehet) sukupuolen käsitteen postmoderni feminismin pyrkii ylittämään. Se ei pidä sukupuolta lähtökohtana, vaan arvioinnin kohteena: on arvioitava, kuinka sukupuolta toteutetaan tai esitetään ja millaisia valtasuhteita näillä representaatioilla tuetaan. (Kuusipalo 2002, 215, 218.)

Tärkeintä siis ei ole se, ovatko ihmiset samanlaisia vai erilaisia vaan se, mikä on kyseinen normi, jonka mukaan heitä määritellään, ja kenellä on valta määrittellä se. Se, että on tasa-arvoinen jonkun kanssa tarkoittaa tasa-arvoa jonkin yhteisesti sovitun normin

mukaan eikä se ole ennalta annettu, vaan politiikan tulosta. *Postmodernin kritiikin tärkein viesti tasa-arvopolitiikalle on se, että tasa-arvon kriteerit ovat osa niitä diskursiivisia käytäntöjä, jossa sukupuolta toteutetaan ja johon voi siis vaikuttaa.* Ei ole tarpeen pyrkiä samanlaisuuteen tai erilaisuuteen, vaan tarkoituksena on ylittää sukupuoleen liittyvä vastakkaisuus ja kriittisellä tavalla hyväksyä avautuva moninaisuus. (Kuusipalo 2002, 220.)

Kulttuurisia eroja tulisi voida arvioida myös perinteisen yhteiskunnallisen tasa-arvon perusteella. Vaatimukset taloudellista ja sosiaalista tasa-arvoa edistävästä sosiaalipolitiikasta pitäisi yhdistää uuteen, marginalisoitujen identiteettien tunnustamiseen liittyvään politiikkaan. Sellaiset perusasiat, kuten aineellisen hyvinvoinnin takaaminen syrjäytetyille, identiteettien huumassa eivät saisi unohtua. (Kuusipalo 2002, 219.)

Edistyksellisyydestä huolimatta (tai ehkä juuri sen takia) postmoderni tasa-arvokäsitys ei ole ehtinyt paljon vaikuttaa suomalaiseen tasa-arvopolitiikkaan. Silti suomalainen tasa-arvopolitiikka on osoittautunut kyvykkääksi sukupuolten eriarvoisuuden vähentäjäksi. Erilaisuusajattelusta lähtevä tasa-arvopolitiikka arvottaa naisten erityistarpeita positiivisesti ja tätä kautta ne saavat julkista tunnustusta. Kun erilaisuusajattelu sai sijaa tasa-arvopolitiikassa, monet aikaisemmin naisten yksityisinä ongelmina pidetyt asiat politisoituivat ja tulivat tunnustetuiksi lainsäädännössä. (Kuusipalo 2002, 216, 218.) Myös samanlaisuusperiaatteella on edelleen käyttönsä ja ansionsa. Esimerkiksi Jokisen (2005, 156-157) poliittisena ratkaisuna voisi olla se, että julkinen rahoitus tai työnantajat korvaisivat tasan perheen aikuisten kesken jaettavat vanhempainvapaat ja vanhemmuudesta koituvat kulut. Ainakin teoriassa miesten ja naisten välinen työnjako tasoittuisi ja samalla tasoittuisivat myös tuloerot.

Merkittäväksi tutkielmassa osoittautui sukupuolikiintiöperiaate. Alun perin sitä ei otettu tasa-arvolakiin, koska luotettiin siihen, että sukupuolten tasapuolinen edustus toteutuu muutenkin. Näin ei tapahtunut, ja vuonna 1995 tasa-arvolakiin lisätyn kiintiösäädöksen johdosta kuntien lautakunnissa on nyt naisia lähes puolet, ja muutosta aikaisempaan on luonnehdittu rajuksi. Myös Hollin sukupuolikiintiötutkimus osoittaa, että kuntatasolla kiintiösäädöksen määrälliset vaikutukset ovat olleet huomattavat. Kiintiöt poistivat

paikallispolitiikassa siihen asti vallinneen sukupuolten välisen vahvan, vaakasuoran segregaation, jossa naiset olivat perinteisesti toimineet ns. pehmeiden alojen lautakunnissa ja miehet ns. kovien alojen lautakunnissa. Kiintiöt hajottivat nais- ja miesvaltaisten politiikkasektoreiden rajat ja asettivat naiset sekä miehet toimimaan ja kilpailemaan asemista samoilla alueilla.

Kielteisiin sukupuolikiintiövaikutuksiin kuuluu se, että kiintiöt eivät lisänneet kiinnostusta kunnalliseen tasa-arvotyöhön. Monille kunnallispolitiikan toimijoille kiintiölaki oli jo itsestään riittävä tasa-arvotoimi, eikä sen lisäksi tehtävälle tasa-arvotyölle enää löytynyt perusteita.

Paljon on kritisoitu sitä, että sukupuolineutraalisuutta ihannoiva suomalainen tasa-arvodiskurssi ilmenee joskus tavassa ymmärtää tasa-arvo ainoastaan numeerisena kysymyksenä: ovatko naiset ja miehet tasapuolisesti edustettuina. On hyvä kuitenkin muistaa, että myös määrällinen tasa-arvo vaikuttaa lopputulokseen. Sukupuolikiintiötutkimus osoittaa, että silloin kun tavoitteena on sukupuolten tasa-arvo, tulee ottaa huomioon myös tasa-arvon määrällinen puoli.

Myönteisistä tuloksista huolimatta sukupuolikiintiöperiaatteella on myös vastustajia. Kun kiintiöintiä käytetään miesten eduksi, se ei nosta sellaista vastustusta kuin naiskiintiöt. Sukupuolikiintiöiden vastustajiin kuuluu filosofi Juha Räikkä (2004, 84-85), joka pohtii mitä haittoja sukupuolikiintiökäytännöistä voisi olla valittaessa tutkijoita yliopiston virkoihin. Räikän kärjistetyn esityksen mukaan mieshakijoiden ei kannattaisi tehdä tutkimusta, koska heillä ei olisi mitään mahdollisuuksia saada virkoja. Naishakijoiden kannattaa tehdä tutkimusta sen verran, että he voittavat muut naistutkijat, mutta ei enempää. Naishakija tulee valituksi joka tapauksessa, tutkimuksen määrästä ja laadusta riippumatta (kunhan hän on riittävän pätevätynt). Yksi yliopistoon kohdennettavan erottelevan kohtelun mahdollinen seuraus saattaisi olla pitkällä aikavälillä tutkimustoiminnan romahtaminen, joka yliopiston tarkoitusta ajatellen on merkityksellinen. Toinen mahdollinen seuraus on naistutkijoiden yleisen arvostuksen väheneminen. Mikäli naiset saavat tutkijanviran ilman erityistä pätevyyttä, syntyy virheellinen mielikuva, etteivät naiset ole yleensäkin erityisen päteviä tutkijoita.

Kirjoittajan ajatukset heijastavat aikoja, jolloin naisilta oli pääsy yliopistoon kielletty.

Silloin Räkän kollegat, filosofit, olivat sitä mieltä, että naiset eivät kykene älylliseen toimintaan eivätkä kuulu akateemiseen maailmaan. Tästä ei ole kaukana Räkän ajatus, että jos naistutkijoita olisi määrällisesti saman verran kuin miestutkijoita, koko tutkimustoiminta romahtaisi! Kirjoittaja kuitenkin lisää, että naisten suosiminen on yksi keino lisätä tulevaisuudessa tehtävien päätösten oikeudenmukaisuutta. ”Niin ristiriitaiselta kuin asia voi kuulostaakin, miehiä ja naisia on nyt kohdeltava (tahallisesti) eri tavoilla, jotta miehiä ja naisia ei tultaisi tulevaisuudessa kohdelleeksi (vahingossa) eri tavoilla”. (Räikkä 2004, 87.) Juuri tässä kirjoittaja on oikeassa ja näen asetelman todellakin oikeudenmukaisena: meillä on moraalinen vastuu tulevista sukupolvista ja meidän on tehtävä kaikkemme lisätäksemme oikeudenmukaisuutta ja päästäksemme yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen tulevaisuudessa. John Rawls (1988, 167, 168, 170) ”Oikeudenmukaisuusteoriassa” sanoo, että moraalinen näkökulmasta ei ole perusteita pitää vähemmän arvokkaana hyvinvointia, josta vasta tulevat sukupolvet pääsevät tulevaisuudessa nauttimaan. Voimme tehdä jotakin jälkeläistemme hyväksi, mutta jälkeläisemme eivät voi tehdä mitään hyväksemme. Sukupolvi kantaa huolta seuraavasta niin kuin isä lapsistaan. Tämän voi tulkita niin, että me olemme osittain vastuussa siitä, tuleeko seuraavan sukupolven yhteiskunnasta oikeudenmukainen.

Kuten Adrienne Rich (1973-74) on sanonut, me emme todellakaan tarvitse yliopistoa jatkamaan sen tradition koptioimista, joka on sulkenut meidät pois tai joka on tehnyt meistä ”amatöörimiehiä”. Yliopisto ei tietenkään voi muuttua enemmän naiskeskeiseksi ja vähemmän elitistiseksi, jos yhteiskunta pysyy androsentrisenä. (Liljeström 2000, 270.) Yhteiskunnalliset muutokset kuitenkin osoittavat, että yhteiskunta muuttuu tasa-arvoisemmaksi nopeammin kuin yliopisto (esim. politiikassa Suomessa naisia on prosentuaalisesti enemmän kuin naisprofessoreita yliopistoissa).

Tasa-arvopolitiikan avulla voitaisiin todennäköisesti saavuttaa tasa-arvoisempia jakautumia, jos nimityksiin haluttaisiin puuttua. Esimerkiksi Ruotsissa on yliopistojen professuurien nimityskäytäntöihin liitetty naisia ”suosiva” periaate. (Kangas 1998, 270.) Ehkä Suomessakin olisi hyödyllistä ottaa käyttöön yliopistovirkojen täyttämässä sukupuolikiintiöperiaate kuten myös naisvaltaisilla ja miesvaltaisilla opiskelualoilla.

KIRJALLISUUS

Alanen Lilli, Haaparanta Leila & Lumme Terhi (toim.) 1985. Nainen, järki ja ihmisarvo. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo - Helsinki – Juva.

Anttonen Anneli 1989. Valtiollisesta yhteisölliseen sosiaalipolitiikkaan. Sosiaaliturvan Keskusliitto, Helsinki.

Anttonen Anneli, Henriksson Lea & Nätkin Ritva (toim.) 1994. Naisten hyvinvointivaltio. Vastapaino, Tampere.

Anttonen Anneli 1994. Hyvinvointivaltion naisystävälliset kasvot. Teoksessa Anttonen Anneli, Henriksson Lea & Nätkin Ritva (toim.). Naisten hyvinvointivaltio. Vastapaino, Tampere.

Anttonen Anneli 1997. Feminismi ja sosiaalipolitiikka. Tampere University Press, Tampere.

Anttonen Anneli, Lempiäinen Kirsti & Liljeström Marianne (toim.) 2000. Feministejä - Aikamme ajattelijoita. Vastapaino, Tampere.

Anttonen Anneli 2000. Iris Marion Youngin ajatuksia feminismistä, eron politiikasta ja ruumiillisuudesta. Teoksessa Anttonen Anneli, Lempiäinen Kirsti & Liljeström Marianne (toim.) Feministejä - Aikamme ajattelijoita. Vastapaino, Tampere.

Apo Satu, Pyökkänen Anu, Lähteenmäki Maria, Kuusipalo Jaana, Julkunen Raija, Lehto Anna-Maija, Nikula Paavo, Eskola Katarina & Nenola Aili 1999. Suomalainen nainen. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Dahlerup Drude 1990. Odotuksen aika on ohi. Naispolitiikan käsikirja. Pohjoismaiden Ministerineuvosto, Kööpenhamina.

Engels Friedrich 1974. Perheen, yksityisomaisuuden ja valtion alkuperä. Kustannusliike Edistys, Moskova.

Faludi Susan 1994. Takaisku. Julistamaton sota naisia vastaan. Like Kustannus Oy, Helsinki.

Haataja Anita 2006. Naisten väliset tuloerot kasvussa: Lisää valinnanmahdollisuuksia vai määrätietoisempaa tasa-arvopolitiikkaa? Teoksessa Moring Anna (toim.) Sukupuolen politiikka. Naisten äänioikeuden 100 vuotta Suomessa. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Holli Anne Maria, Saarikoski Terhi & Sana Elina (toim.) 2002. Tasa-arvopolitiikan haasteet. WSOY, Helsinki.

Holli Anne Maria, Luhtakallio Eeva & Raevaara Eeva (toim.) 2007. Sukupuolten valta/kunta. Poliitiikka, muutos ja vastarinta suomalaisissa kunnissa. Vastapaino, Tampere.

Holli Anne Maria, Luhtakallio Eeva & Raevaara Eeva 2007. Kiintiövastarinta. Teoksessa Holli Anne Maria, Luhtakallio Eeva & Raevaara Eeva (toim.) Sukupuolten valta/kunta. Poliitiikka, muutos ja vastarinta suomalaisissa kunnissa. Vastapaino, Tampere.

Holli Anne Maria 2007. Sukupuolikiintiöiden vaikutukset kunnissa. Teoksessa Holli Anne Maria, Luhtakallio Eeva & Raevaara Eeva (toim.) Sukupuolten valta/kunta. Poliitiikka, muutos ja vastarinta suomalaisissa kunnissa. Vastapaino, Tampere.

Husso Marita 2003. Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Vastapaino, Tampere.

Jallinoja Riitta 1983. Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo – Helsinki – Juva.

Jokinen Arto 2002. Mihin miehet tarvitsevat tasa-arvoa? Teoksessa Holli Anne Maria, Saarikoski Terhi & Sana Elina (toim.) Tasa-arvopolitiikan haasteet. WSOY, Helsinki.

Jokinen Eeva 2005. Aikuisten arki. Gaudeamus, Helsinki.

Julkunen Raija 1992. Hyvinvointivaltio käännekohdassa. Vastapaino, Tampere.

Julkunen Raija 1994. Esipuhe: suomalainen takaisku? Teoksessa Faludi Susan Takaisku. Julistamaton sota naisia vastaan. Like Kustannus Oy, Helsinki.

Julkunen Raija 1994. Suomalainen sukupuolimalli – 1960-luku käänteenä. Teoksessa Anttonen Anneli, Henriksson Lea & Nätkin Ritva (toim.) Naisten hyvinvointivaltio. Vastapaino, Tampere.

Julkunen Raija 1999. Sukupuoli, työ, hyvinvointivaltio. Teoksessa Suomalainen nainen. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Julkunen Raija 2004. Hullua rakkautta ja sopimustohtoreita. SoPhi 96, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Juujärvi Soile & Myyry Liisa 2005. Ammatillisen moraaliajattelun kehitys: oikeudenmukaisuudesta huolenpitoon? Teoksessa Pirttilä-Backman Anna-Maija, Ahokas Marja & Myyry Liisa (toim.) Arvot, moraali ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Gaudeamus, Helsinki.

Kallio Timo 2006. Teoreettinen tutkimus ja liiketaloustieteet. Liiketaloudellinen aikakauskirja. vol 55. n:o 4. 510-538.

Kangas Anita 1998. Naisen paikka taidemaailmassa. Teoksessa Parvikko Tuija, Palonen Kari & Eräsaari Leena (toim.) Poliitiikka pois paikoiltaan. Juhlakirja Sakari Hänniselle. Valtio-opin julkaisuja 73. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä.

Kappeler Susanne 1995. The will to violence. The politics of personal behavior.

Polity Press, Cambridge.

Kauppi Antti 1992. Aikuiskoulutuksen suunnittelun kehityslinjoja. Valtion painatuskeskus, Helsinki. Valtionhallinnon kehittämiskeskus.

Kavonius Marja 1979. Matalapalkkaisuus - naisten väistämätön kohtalo? Teoksessa Eskola Katarina, Haavio-Mannila Elina & Jallinoja Riitta (toim.) Naisnäkökulmia. WSOY, Porvoo - Helsinki - Juva.

Kilpi Jukka & Sintonen Matti 1985. Liberaali feminismi: John Stuart Mill (1806 – 1873). Teoksessa Alanen Lilli, Haaparanta Leila & Lumme Terhi (toim.) Nainen, järki ja ihmisarvo. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo - Helsinki - Juva.

Koivunen Anu & Liljeström Marianne (toim.) 1996. Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.

Koivunen Anu & Liljeström Marianne 1996. Kritiikki, visiot, muutos. Teoksessa Koivunen Anu & Liljeström Marianne (toim.) Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.

Koivunen Anu 1996. Emansipaatio. Teoksessa Koivunen Anu & Liljeström Marianne (toim.) Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.

Koivunen Anu 1996. Sorto. Teoksessa Koivunen Anu & Liljeström Marianne (toim.) Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.

Kuusipalo Jaana 1999. Suomalaiset naiset politiikassa. Teoksessa Suomalainen nainen. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Kuusipalo Jaana 2002. Mikä on se tasa-arvo, jota tasa-arvopolitiikka tavoittelee? Teoksessa Holli Anne Maria, Saarikoski Terhi & Sana Elina (toim.) Tasa-arvopolitiikan haasteet. WSOY, Helsinki.

Kuusipalo Jaana 2006. Nainen poliitikkona ja poliitikko naisena: Poliitiikan sukupuolittuminen Suomessa. Teoksessa Moring Anna (toim.) Sukupuolen politiikka. Naisten äänioikeuden 100 vuotta Suomessa. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Laitinen Hanne 1998. Tapaustutkimuksen perusteet. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 55. Kuopio.

Lagerspetz Eerik 1998. Poliitiikka ei missään. Utopioista ja utopioiden kritiikistä. Teoksessa Parvikko Tuija, Palonen Kari & Eräsaari Leena (toim.) Poliitiikka pois paikoiltaan. Juhlakirja Sakari Hänniselle. Valtio-opin julkaisuja 73. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Lehtisalo Liekki 1998. Suomalainen sivistys ja sivistyspolitiikka. WSOY, Porvoo - Helsinki - Juva.

Lehtisalo Liekki & Raivola Reijo 1992. Koulutuspolitiikka. WSOY, Porvoo - Helsinki - Juva.

Liljeström Marianne 2000. Adrienne Rich: Runoilija ja feministi. Teoksessa Anttonen

Anneli, Lempiäinen Kirsti & Liljeström Marianne (toim.) *Feministejä - Aikamme ajattelijoita*. Vastapaino, Tampere.

Luhtakallio Eeva, Raevaara Eeva, Holli Anne Maria & Saari Milja 2007. Sukupuolittunut paikallispolitiikka. Teoksessa Holli Anne Maria, Luhtakallio Eeva & Raevaara Eeva (toim.) *Sukupuolten valta/kunta. Poliitiikka, muutos ja vastarinta suomalaisissa kunnissa*. Vastapaino, Tampere.

Lumme Terhi 1985. Naiskysymyksestä Marxin ja Engelsin ajattelussa. Teoksessa Alanen Lilli, Haaparanta Leila & Lumme Terhi (toim.) *Nainen, järki ja ihmisarvo*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo - Helsinki - Juva.

Lämsä Anna-Maija & Hautala Taru 2005. Organisaatiokäyttämisen perusteet. Edita, Helsinki.

Masso Iivi Anna 2005. Yksilöllisyys, identiteetti ja oikeudet. Feminismin suhde poliittiseen liberalistiseen humanismiin. Teoksessa Oksala Johanna & Werner Laura (toim.) *Feministinen filosofia*. Gaudeamus, Helsinki.

Mead Margaret 1963. Sukupuoli ja luonne kolmessa primitiivisessä yhteiskunnassa. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Mill John Stuart 1981. Naisen asema. Kustannusosakeyhtiö Librum, Helsinki.

Moring Anna (toim.) 2006. Sukupuolen politiikka. Naisten äänioikeuden 100 vuotta Suomessa. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Mustakallio Sinikka 2006. Suomalaisten naisten äänioikeuden salaisuus. Teoksessa Moring Anna (toim.) *Sukupuolen politiikka. Naisten äänioikeuden 100 vuotta Suomessa*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Nenola Aili 1999. Suomalainen naistutkimus. Teoksessa *Suomalainen nainen*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Nikula Paavo 1999. Suomalainen tasa-arvopolitiikka. Teoksessa *Suomalainen nainen*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Nätkin Ritva 1997. Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Gaudeamus, Tampere.

Oksala Johanna & Werner Laura (toim.) 2005. Feministinen filosofia. Gaudeamus, Helsinki.

Parvikko Tuija, Palonen Kari & Eräsaari Leena (toim.) 1998. Poliitiikka pois paikoiltaan. Juhlakirja Sakari Hänniselle. Valtio-opin julkiasuja 73. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Pietarinen Juhani & Poutanen Seppo 2000. Etiikan teorioita. Gaudeamus, Tampere.

Pietilä Hilikka 2002. Onko tasa-arvosta muutoksen välineeksi? Tasa-arvopolitiikasta naisten vaikutusvallan vahvistamiseen. Teoksessa Holli Anne Maria, Saarikoski Terhi & Sana Elina (toim.) *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. WSOY, Helsinki.

Pirttilä-Backman Anna-Maija, Ahokas Marja, Myyry Liisa & Lähteenoja Susanna (toim.) 2005. Arvot, moraalit ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Gaudeamus, Helsinki.

Pulkinen Tuija 1998. Postmoderni politiikan filosofia. Gaudeamus, Tampere.

Raevaara Eeva 2007. Naisten asema ja sukupuolten muuttuvat merkitykset kunnallispolitiikassa. Teoksessa Holli Anne Maria, Luhtakallio Eeva & Raevaara Eeva (toim.) Sukupuolten valtakunta. Poliittikka, muutos ja vastarinta suomalaisissa kunnissa. Vastapaino, Tampere.

Raevaara Eeva & Saarikoski Terhi 2002. Mikä nainen, mikä mies? Tasa-arvo ja toimijat eduskunnan kiintiökeskustelussa. Teoksessa Holli Anne Maria, Saarikoski Terhi & Sana Elina (toim.) Tasa-arvopolitiikan haasteet. WSOY, Helsinki.

Rantalaiho Liisa 1994. Sukupuolisopimus ja suomen malli. Teoksessa Anttonen Anneli, Henriksson Lea & Nätkin Ritva (toim.) Naisten hyvinvointivaltio. Vastapaino, Tampere.

Rawls John 1988. Oikeudenmukaisuusteoria. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo - Helsinki – Juva.

Räikkä Juha 2004. Moraalin kanssa. Esseitä hyvästä yhteiskunnasta. Copyright Oy UNIPress Ab, painettu Suomessa.

Saari Milja 2006. Yksijalkainen tuoli - sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta Suomessa. Teoksessa Moring Anna (toim.) Sukupuolen politiikka. Naisten äänioikeuden 100 vuotta Suomessa. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Saari Milja 2007. Naiset NPM:n strategisten reseptien toteuttajina kuntatyön arjessa. Teoksessa Holli Anna Maria, Luhtakallio Eeva & Raevaara Eeva (toim.) Sukupuolten valta/kunta. Poliittikka, muutos ja vastarinta suomalaisissa kunnissa. Vastapaino, Tampere.

Wichterich Christa 2002. Globalisoitu nainen. Raportteja epätasa-arvon tulevaisuudesta. Like, Helsinki.

Woolf Virginia 1980. Oma huone. Kirjayhtymä, Helsinki.

Östman Ann-Catrin 2000. Joan Scott ja feministinen historiankirjoitus. Teoksessa Anttonen Anneli, Lempiäinen Kirsti & Liljeström Marianne (toim.) Feministejä - Aikamme ajattelijoita. Vastapaino, Tampere.

SÄHKÖISET LÄHTEET

Sosiaali- ja Terveysministeriön tiedote 194/2009. Syrjinnästä määrittävän hyvityksen enimmäismäärän käyttöä rajataan. Viitattu 04.06.2009.
<http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/view/1411986#fi>

Tasa-arvobarometri 2008. Sosiaali- ja Terveysministeriön julkaisuja 2008:24. Viitattu 02.06.2009.
http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1374374#fi

Urponen Maija 2009. Mitä naistutkimus on? Minna - Valtakunnallinen naistutkimus- ja tasa-arvoportaali. Viitattu 12.01.2009.
<http://www.minna.fi/minna/naistutkimus/index.htm>